

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ETNO-POLITIČKO STRANAČKO ORGANIZIRANJE U
BOSNI I HERCEGOVINI KAO SIGURNOSNA PRIJETNJA**

MAGISTARSKI RAD

Daliborka Kotorić

Prof. dr. sc. Zarije Seizović

Sarajevo, septembar 2023.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ETNO-POLITIČKO STRANAČKO ORGANIZIRANJE U
BOSNI I HERCEGOVINI KAO SIGURNOSNA PRIJETNJA**

MAGISTARSKI RAD

Daliborka Kotorić

Prof. dr. sc. Zarije Seizović

Sarajevo, septembar 2023.

Sadržaj

SAŽETAK.....	7
UVOD	9
I TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	12
1. Generalna hipoteza.....	12
2. Pomoćne hipoteze.....	12
3. Problem i predmet istraživanja (nastaviti).....	14
4. Društveni cilj istraživanja.....	15
5. Metode istraživanja	16
6. Opravdanost istraživanja	16
II ETNO-POLITIKE.....	17
1. Političke stranke	19
2. Nastajanje političkih stranaka u BiH.....	20
III RAZLOZI POLITIČKIH NESLAGANJA I SUKOBA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	22
IV POLITIČKE STRANKE KAO SIGURNOSNA PRIJETNJA U BIH	27
4.1. Srpska demokratska stranka i Savez nezavisnih socijaldemokrata kao sigurnosna prijetnja	27
4.2. "Ukidanje" Republike Srpske kao narativ Stranke demokratske akcije.....	41
4.3. Formiranje trećeg entiteta – latentna a često i manifestna mantra Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine	46
V ZAKLJUČAK	54
LITERATURA	56

SAŽETAK

Predmet ovog istraživanja je djelovanje vodećih, etno-političkih stranaka u Bosni i Hercegovini i njihov uticaj na sigurnostnu klimu u državi. Naime, njihovo djelovanje, od osnivanja 1990. godine danas je, po prirodi stvari takvo, da one, ustvari, predstavljaju politički pokret koji se zalaže za afirmaciju etničkih interesa jednog naroda / etničke grupe (onoga /one čiji su pripadnici članovi te stranke). Kao takve, one nisu političke stranke u teorijskom niti praktičnom smislu, nego su udruženja (asocijacije) građana, odn. političke grupacije koje se bore za ostvarivanje određene ideologije, određenog sistema ideja i vrijednosti, koje su imanentne etničkom (konfesionalnom) korpusu iz kojeg je potekla i koji predstavlja stranka, koji sistem, u mandatnom periodu u kojem su na vlasti¹, žele predstaviti kao adekvatan državi i društvu – kao opštedruštveni model. U situaciji kada je ta ideologija shvaćena kao sistem predstava i vrijednosti različit od drugih gotovo isključivo ili upravo isključiva zato jer se radi o idejama jedne etno-klerikalne grupe, onda se vlast te grupe nužno postavlja kao antagonistička drugoj (drugima) i priziva i izaziva društveni konflikt te skupine na vlasti i drugih etno-skupina (koje nisu na vlasti, ili bar jedne koja je u opoziciji). Taj socijalni konflikt može biti rješavan čak i u oružanom sukobu, jer su idološke vrednote takvih političkih stranaka (pokreta) nepomirljive odnosno jedan sistem je neprihvatljiv drugima u svim kombinacijama. Radi se, ustvari, o sučeljavanju etno-klerikalnih, duboko antisekularnih ideologija, a ne klasičnih političkih programa, pa je sasvim jasno da zajedničkih komponenti za vršenje vlasti i organizaciju države u duboko podijeljenom bh. političkom podneblju nema.²

Ovako koncipirane političke stranke perpetuiraju stanje socijalne tenzije i latentnog konflikta i predstavljaju stalnu sigurnosnu prijetnju u Bosni i Hercegovini.

¹ „Drugo široko prihvaćeno obilježje političkih partija jeste težnja za osvjantjame ili za održanjem (samostalno ili u kolaciji) političke vlasti“. (navedeno prema: Goati, Vladimir (1984), *Savremene političke partije*, OOUR Izdavačako-politička delatnost, Beograd i IRO „Partizanska knjiga“ Ljubljana, str. 32.

² Dino Abazović u svojoj knjizi *Za naciju i Boga* – *sociološko određenje religijskog nacionalizma*, ovaj nacionalizam posmatra kao „odgovor na sekularizaciju“, dodajući da „religijski nacionalisti imaju na izvjestan način ambivalentan odnos spram sekularizacije. Oni zapravo djeluju sa ciljem zaustavljanja trenda umanjenja religije i religijskog značaja na institucionalnom i društvenom nivou“.

Ključne riječi: Političko organizovanje, političke stranke, ideologija, aksiologija, etno-političko organizovanje, društveni konflikt, ideologija, politički program, etnička grupa, etnička manjina, etnički sukob, sigurnost, sigurnosna prijetnja.

UVOD

Prema jednoj od definicija, političke stranke su dobrovoljne asocijacije građana koje nastaju radi ostvarivanja određenih političkih ciljeva, od kojih je najvažniji osvajanje vlasti u jednom ili više mandatnih perioda u kojima će politička stranka pokušati društvu i aktualnom političkom miljeu nametnuti društvene, političke, etničke i druge vrijednosti koje ona smatra ispravnima i dobrima. U tom smislu, političke stranke participiraju u vlasti na način da, nakon što osvoje određeni procenat poslaničkih mjesta na različitim nivoima političkog organiziranja, pokušavaju afirmirati svoju ideologiju – aksiološke postavke - vrijednosti koje su definirane u njihovim programima, a koje predstavljaju osnov njihovih političkih akcija. Političke stranke su, dakle, okosnica političkog sistema jedne zemlje i temelj na kojem se zasniva vršenje vlasti u toj zemlji.³

U skladu sa navedenim, za pretpostaviti je da članstvo političke stranke objedinjuje ideološka dimenzija organiziranja - jednak pogled na društveno-političku stvarnost jedne zemlje, da ih okuplja sistem vrednota čiju afirmaciju politička stranka želi postići u jednoj zemlji, u vrijeme dok je na vlasti. Ideja okupljanja može biti briga za Planetu (Stranka zelenih), afirmacija radničkih i drugih socijalnih prava na globalnom ili nacionalnom nivou (Socijal-demokratska stranka), afirmacija seljaštva kao bitne demografske, socijalne i proizvodne komponente jednog društva (Seljačka stranka) i sl. Većina političkih stranaka u svojim nazivima ima pridjev „demokratska“, što je naizgled legitimacija stranke kao organizacije (udruženja) koje brine o narodu, ma šta se podrazumijevalo pod terminom *narod*. U svakom slučaju, članstvo u jednoj klasičnoj političkoj stranci odlikuje etno-diverzitet, odnosno, stranke, u pravilu, ne bi trebale imati mono-etnički sastav, pogotovo ne u jednom multi-etničkom društvu, jer bi se tada, uprkos nazivu, *de facto* radilo o političkim pokretima⁴. Ukoliko pogled na stanje započnemo od postavljenih premisa, koje su naučne postavke Teorije političkih stranaka i Političkog sistema, te političkog organizovanja i djelovanja uopšte, onda nije teško odgovoriti na pitanje kakva je sudbina političkih odnosa u jednoj državi ukoliko osnova okupljanja i djelovanja rukovodstva i članstva predstavlja etnos (etnička pripadnost, etnička afilijacija). U multi-etničkom društvu, kakvo je bosansko-hercegovačko, na prvim demokratskim izborima održanim 1990. godine, registrovane su političke stranke sa mono-etničkim (krivo titulirano: jednonacionalnim) sastavom, i od tada,

³<https://6yka.com/kolumne/zarije-seizovic-dejtonska-bosna-i-hercegovina-zemlja-u-kojoj-nikada-nece-biti-dobro>

⁴ Ibidem.

već trideset i dvije godine, ove osnovne jedinice političkog društva i sistema, djeluju sa pozicija etno-nacionalizma i političkog ekskluzivizma, uz sve prisutnu i naglašenu klerikalnu notu.⁵

Bosna i Hercegovina je naizgled jednostavna država, ipak u svojoj strukturi je vrlo kompleksna i komplikovana. Za analizu političkog sistema Bosne i Hercegovine nije dovoljan samo jedan naučno-istraživački rad, nego se ovom temom treba pozabaviti čitav tim stručnjaka ne oslanjajući se samo na eksperte iz prava, politike, sigurnosti i srodnih oblasti (multidisciplinarni pristup), nego na širu naučno-istraživačku platformu i instrumentarij.

U radu se prepliću različiti sadržaji i fenomeni koji će bivati analizirani kako bi mogli pomoći u razumijevanju teme i na kraju donošenja zaključka zašto je baš ova tema po našem mišljenju, suštinski krivac za političku nestabilnost, podizanje etničkih tenzija i produbljavaње među-etničkih političkih sukoba, što u konačnici, kako će to reći hipoteze, ovim strankama priskrbljuje ekskluzivitet izvorišta među-etničkih političkih podjela i sukoba.

Politička stranka nikako ne bi smjela u svom članstvu imati samo pripadnike jedne etničke grupe (u nas popularno nazvano nacije), nego ljude raznolikih etno-identiteta ali okupljene oko jedne zajedničke ideje ili sistema ideja koje u teoriji političkih stranaka nazivamo ideologijom.

Po trenutnom stanju političke stranke, još od podjele Jugoslavije, možemo birati političke stranke prema predznaku „bošnjačka“, „srpka“, „hrvatska“ s tim da skoro svaka ima u svom programu demokratska načela djelovanja i iste takve programske ideje, a ustvari se radi o političkim pokretima.⁶

⁵ Ibidem.

⁶ Da situacija bude još gora, došlo je do potpune identifikacije tri stvari: stranka - etnija – lider (SNSD, ranije SDS, SDA, HDZ). Kao „nepogrešive vođe“ lideri svojom riječju i političkom akcijom kreiraju javno mnijenje određene etno-političke zajednice. Javno mnijenje (engl. *Public Opinion*, franc. *Opinion publique*, njem. *Offentliche Meinung*; tal. *ppinione publicco*) O poistovjećivanju partije i osobe (*Le parti c'est moi* – partija, to sam ja) vidjeti šire u Michels, Robert (1990) *Sociologija partija u Suvremenoj demokraciji*, Informator, Zagreb, str. 179-183). O odnosu lidera i članstva detaljnije u Walter Lippmann (1995) *Javno mnijenje*, Naprijed, Zagreb, str. 173-182. Asad Nuhanović u knjizi *Fenomen javnosti, Promocult, Sarajevo*, 2005, str. 109., kao i veliki broj teoretičara medija konstatuje da je „subjekt javnog mnijenja politička javnost“ i da taj subjekt „nije prosti zbor pojedinaca već poseban (specifičan) oblik socijalnog grupisanja ljudi“. U našem slučaju to je etno-politička zajednica. Osnovni zadatak te političke javnosti je „posredovanje između društva i države (aparata vlasti)“ – Asad Nuhanović, cit. publikacija, str. 111.

Nakon krvavog oružanog sukoba, koji su u bitnom izazvala i određivale i agresivne politike i djelovanja susjednih država, moralo se (ali nije), pristupiti implementaciji instrumenata tranzicijske pravde. Instrumenti pomirenja su instrumenti tranzicijske pravde koji, ako se ispravno shvate i stave u funkciju, mogu dovesti do pomirenja. Nažalost, ne vidimo da aktualne etno-klerikalne političke elite mogu i žele vidjeti u punom pogonu mehanizme tranzicijske pravde koja je nasušna potreba regiona Balkana i postkonfliktne BiH koja je bila izložena razornim utjecajima rata i postratnim mentalnim i materijalnim destrukcijama. Tranzicijska pravda, u tom smislu, nudi svoje mehanizme i međunarodna iskustva, no, sasvim je sigurno da joj suđenja za ratne zločine u Den Haagu i BiH, utvrđivanje činjenica i kazivanje istine, restitucija, kompenzacija i rehabilitacija daju pogonsku snagu i garantiraju kakvu-takvu efikasnost u djelovanju. Memorijalizacije, komemoracije i kultura sjećanja, izgradnja mira i demokratskog društva, reforma institucija i zakonodavstva, vetting procesi uz aktivnosti civilnog društva i postojanje Strategije tranzicijske pravde u BiH dodatni su garant ispunjenju njenog zadatka, koji bismo, najjednostavnije, mogli nazvati ozdravljenjem društva. Ovo ozdravljenje teklo bi postupno, po fazama, pri čemu bi prioritet imao odnos društva i države prema žrtvama, zatim osiguranje onoga što se u žargonu ali i struci i znanosti zove pravda (a što teško ikada bude zadovoljeno u potpunosti), nakon toga utvrđivanje istine, izvinjenje, pomirenje i možda nekad - ako ikad - oprost.

Živimo, živjećemo još dugo tri „istine“, tri „historije“, tri crno-bijele podjele, tri etno-povijesna narativa, vaspitavati djecu naglašavajući dobrotu i čovjekoljublje naših zlo i dvoličnost njihovih, čini se beskrajno odgajati generacije mrzitelja, djece a kasnije i ljudi koji nikada neće moći shvatiti svu ljepotu etno-kulturološkog i konfesionalnog diverziteta.⁷ Ovakvom političko-socijalnom podneblju pogoduju i etno-klerikalni narativi čiji su nosioci najveće etno-stranke u BiH.

O postdejtonskom „raspakivanju dejtona“ koje rade etno-klerikalne političke opcije u BiH piše dr. Radimir Nešković u knjizi *Nedovršena država - Politički sistem Bosne i Hercegovine*.⁸

⁷ <https://gyka.com/novosti/profdr-zarije-seizovic-zivjecemo-jos-dugo-tri-istine-u-bih>.

⁸ Nešković, Radimir (2013), *Nedovršena država - Politički sistem Bosne i Hercegovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, dio pod naslovom: VIII Raspakivanje Dejtonskog sporazuma, 1. Treći (hrvatski) entitet 2. Izdvajanje Republike Srpske iz BiH 3. Unitarizacija BiH i ukidanje Republike Srpske, str. 390-407.

I TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. *Generalna hipoteza*

- Etno-političko organizovanje u Bosni i Hercegovini nije niti može biti način organizovanja i vršenja vlasti u državi jer je njen tako konstruisan politički sistem bremenit svakom vrstom konflikta te, kao takav, predstavlja sigurnosnu prijetnju u državi.

Ova hipoteza, koja konvenira temi magistarskog rada, pokušat će biti dokazana posredstvom teorijskih saznanja političkog organiziranja i djelovanja te primjera iz recentnog političkog života Bosne i Hercegovine u kojem su ove političke stranke faktor političke nestabilnosti u zemlji zbog same svoje prirode koja je bremenita fenomenom etno-ekskluzivizma, koji negira sve „drugačije“. U radu će biti obrađeni samo najeklatantniji primjeri, a ima ih mnoštvo i javljaju se svakodnevno, generisani od strane jedne ili više etno-nacionalnih stranaka i/li njihovih lidera i najužeg rukovodstva.

2. *Pomoćne hipoteze*

1. Etno-političko organizovanje vodi političkoj fragmentaciji bh. društva,
2. Etno-političke (ili jednonacionalne političke stranke), svojim djelovanjem izvor su stalnih političkih nesuglasica i među-etničkih tenzija,
3. Mediji, upotrebljavajući nekad i tzv. govor mržnje, „zbijaju redove“ pojedinih etničkih korpusa, što dodatno opterećuje političko stanje u zemlji,
4. Kompletan etno-politički milje Bosne i Hercegovine kojim je protkan njen politički sistem, pogoduje procesu dehomogenizacije države i društva i sprječava istinsko, stvarno konstituisanje države kao efikasnog pravnog okvira za funkcionisanje političkog sistema i efikasan rad državnih institucija.

Osnovni problem istraživanja odnosi se na uticaj politika (i to ne bilo kojih neko isključivo /politička i djelovanja etno-nacionalnih političkih stranaka⁹) u Bosni i Hercegovini,

⁹ Vrste političkih stranaka: U uslovima postojanja brojnih i raznovrsnih političkih stranaka teško je praviti pouzdane klasifikacije. Svaka stranka je bez obzira na neke sličnosti sa drugim strankama uvijek specifičan politički fenomen. Te specifičnosti dolaze od porijekla, trenutaka kada je neka stranka nastala, razloga zbog kojih je kreirana, političkih okolnosti u kojim djeluje, osnovnih ciljeva itd. Posebno je važan ljudski faktor koji čini stranku, njenu snagu, i uticaj jer na širokoj ljestvici od birača koji glasaju za stranku do njenog rukovodstva, nalaze se simpatizeri, pristalice i članovi. Postoje brojni kriteriji prema kojima je moguće vršiti klasifikacije

koje su dominirajuće u odnosu na sve druge oblike političkog djelovanja. Njihov uticaj je toliko jak da ruši postojanje gotovo svih drugih a najviše se odražava na stabilnost, skladne međuljudske i međuetničke odnose, a one doprinose većim i jačim tenzijama unutar države što se reflektuje i na međudržavne odnose – odnose Bosne i Hercegovine unutar međunarodne zajednice kao cjeline, regionalno i univezalno posmatrano. Postojanje etno-nacionalističkih stranaka (druge, bez obzira na svoje „idealne i raznolike“ političke programe, koje su zaista pisani perom bez predznaka na nacionalizam¹⁰) nadjačava bilo koju volju, ne samo za poboljšanje međuljudskih odnosa, nego unosi još veću netrpeljivost i što je tragičnije da postaje sve veća sigurnosna pretnja u Bosni i Hercegovini.

Političke stranke su samo dobar prekrivač ličnih interesa male grupe ljudi (koje mediji i predstavnici međunarodne zajednice pogrešno nazivaju *liderima*) koja upravlja masom, navodno zastupaju interese građana a iza tog zastupanja se kriju i etno-politike koje naprosto uništavaju rudimente istinskog i autohtonog demokratskog pluralizma u BiH. U svom političkom djelovanju, širom svijeta pa i na Balkanu a posebno u Bosni i Hercegovini, politički lideri su manipulatori – kako ih naziva Đuro Šušnjić, „zavodnici sa plamenim jezikom“ a poruka koju odašilju je “paukova mreža satkana od riječi”.¹¹

političkih stranaka: 1. po otvorenosti prema prijemu novih članova – na kadrovske i masovne 2. po odnosu prema postojećem političkom poretku – na stranke statusa quo, reformističke i revolucionarne 3. po prirodi unutar stranačkog režima na demokratske i autokratske 4. po odnosu unutar stranačkih grupacija na monopolističke i pluralističke 5. po odnosu lokalnih i centralnih organa na centralističke i decentralističke 6. prema klasnoj strukturi na radničke i buržoaske 7. prema programskoj orijentaciji na «stranke mišljenja» i «ideološke» (navedeno prema dr. Fuadu Muhiću, *Teorija države*, Sarajevo, 1983.). Sličnu podjelu usvaja i Vladimir Goati, u svom djelu *Savremene političke partije*, OOUR Izdavačako-politička delatnost, Beograd i IRO „Partizanska knjiga“ Ljubljana, 1984.

¹⁰ „Tako je, primjerice, nacionalizam u smislu sadržaja vrlo jednostavna i „siromašna“, ali istovremeno, kako nam povijest i sadašnjost sugeriraju, politički vrlo moćna ideologija. Nacionalizam je, dakle, jednostavna i teorijski ne baš profinjena ideologija, no istodobno je vjerojatno ideologija s najjačim utjecajem na osjećaje naroda. Pojednostavljeno, nacionalizam kao ideologija počiva na nekoliko teza: svijet je podijeljen na nacije od kojih svaka ima svoju osobitost i povijest, nacija je izvor ukupne političke i društvene moći i lojalnost naciji veća je od svake druge privrženosti, ljudska bića se trebaju poistovjetiti s nacijom ako žele slobodu i samoostvarenje, a nacije moraju biti slobodne i sigurne ako se želi da u svijetu vlada mir.“ (Šalaj, B. Grebenar B, Puhalo, S. (2019) *Ideologije, stranke i stavovi građana – studija o Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 16.

¹¹ Šušnjić, Đuro (1991), *Ribari ljudskih duša*, NIRO „Mladost“ Beograd, str. 45. i 55.

Politike naznačenih stranaka dovode do sve većih etničkih netrpeljivosti i podjela unutar države, te uvode državu u stanje veće krize (produbljuju postojeću). Naime, svaka „strana“ ima svoje heroje, svoje bitke, svoje branice i svoje žrtve, što opet svaka od tih strana drugoj strani negira, a veličaju se „veliki Bošnjaci“, „veliki Srbi“, „veliki Hrvati“, od kojih je jedan dio osuđen za ratne zločine pravosnažnim presudama nadležnih domaćih i međunarodnih sudova, a etnički korpus kome pripadaju smatra ih herojima, što je, u velikoj mjeri, odlazeći Visoki predstavnik Valentin Inzko, suzbio izmjenama KZ BiH, koje uvode nova krivična djela za negiranje svih ratnih zločina.¹²

3. Problem i predmet istraživanja (nastaviti)

Problem istraživanja mogao bi se naći u istraživanju fenomena političkih stranaka uopšte i u Bosni i Hercegovini, te njihovom političkom djelovanju i uspješnim i neuspješnim društvenim akcijama, kako političke tako i ekonomske prirode.

Predmet istraživanja jeste djelovanje etno-političkih stranaka u BiH, uticaj stranačkih politika na ukupan sistem življenja u postdejtonskoj državi Bosni i Hercegovini u pokušaju da se potvrdi generalna hipoteza da ovakve političke stranke, po svojoj prirodi - a posebno po djelovanju njihovih prvaka (lidera), predstavljaju sigurnosnu prijetnju, jer rijetko šta pozitivno čine za društvo i državu dok, s druge strane, vrlo često budu izvorom podizanja etničkih tenzija, a koje su, u vrijeme i nakon oružanog sukoba, donijele strašna zla BiH. Očaranost vlašću i političkim strankama kao njihovim uspjesima u vlasti i „poražavanju“ onih „drugih“, ostavljaju stariji naraštaji mlađim. Nedostatak odgovarajući politika i odgovornih političkih stranaka dovodi samo sem do stalnog podizanja etničkih tenzija i do lošeg ekonomskog stanja

¹²<https://6yka.com/novosti/zarije-seizovic-odluka-visokog-predstavnika-doprinos-pomirenju-ili-raspirivanju-etno-resentimenata> (pristup 15.09.2023.) Kako navodi autor „Visoki predstavnik nije donio nikakav Zakon o zabrani negiranja genocida (kako se krivo predstavlja javnosti oba bh. entiteta, u svakom iz drugih razloga), nego je donio odluku o izmjenama i dopunama postojećeg KZ BiH, dodajući nove stavove u postojeći član“. Čini se da, za ranije nametanje ovih izmjena, Valentin Inzko nije imao političke hrabrosti, jer su efekti ovog „nametanja“ mogli imati efekte po njegovu političku budućnost, da ih je nametnuo ranije. Razmatranje njegove uloge u ovom slučaju bi izašlo iz okvira ciljeva ovog rada, pa se time nećemo baviti.

a ekonomski nestabilna država je podložna sigurnosnoj ugroženosti. Umjesto stvaranja sigurnog okruženja za funkcionisanje države i ekonomije unutar nje, djelovanjem ovakvih političkih stranaka stvara se *nesigurno okruženje*. Sve ovo, sa fokusom na ono što je tema rada, biće predmet istraživanja, analize i donošenja meritornih zaključaka.

4. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj ovog rada bio bi pokazati koliko političke stranke ne rade po principu deklaracije svojih programa, koliko su, suštinski isključive i nacionalističke i koliko negativno se utiču na društvenu i političku klimu u državi. Iako se razlikuju po svojim osnovnim premisama i ciljevima (separtističko-unitaristički antagonizam), vodeće političke stranke u BiH ništa ne rade za dobrobit građana, svih građana, nego upravo suprotno, svaka, kako za svoj tako i za druge narode, čine „medvjede usluge“. Političke stranke jeftinim populističkim trikovima i spinovima afirmišu narative o zaštiti etničkog (nacionalnog) interesa, umjesto da vode politike koje će izgraditi funkcionalnu i ekonomski održivu državu. Moglo bi se reći da se stranke naprosto utrkuju koja će više „napakostiti“ svojom retorikom i djelovanjem onim antagonističkim strankama i među članovima pobrati simpatije za to. Ovakvim djelovanjem prikrivaju se oni pravi problemi koji se trebaju rješavati a to su ekonomski, socijalni, ali i sigurnosni.

Postavimo slijedeće pitanje: da li su zaista organizacije ovakvog tipa donijele nešto dobro ili su ipak svojim postojanjem uspjele proizvesti i perpetuirati latentni društveno-politički konflikt, dublje razjediniti i podstaći nacionalizam i mržnju u ovako etnički, socijalno i politički fragmentiranom okruženju kako je bh. društvo?

Nacionalna / etnička afilijacija u BiH svakako nije nebitna odrednica, ali ne bi trebala biti toliko važna i presudna u socijalnim kontaktima da bi se pozicionirala najbitnijom i iznad svih drugih gorućih problema u Bosni i Hercegovini. Siromaštvo, odliv mlade i sposobne radne snage i potraga novim radnim mjestima u inostranstvu, jedna su od posljedica djelovanja etno-nacionalnih političkih stranaka. Mlađi naraštaji ne mogu živjeti pod permanentnim ekonomsko-socijalni pritiskom i u strahu od novog sukoba, dok ne mogu riješiti osnovne egzistencijalne probleme (stan, zaposlenje i sl.).

Političke stranke bi trebale da svoje programe sačinjavaju i skladu sa potrebama građana i da definišu goruće probleme sa prioritetima a ne da koaliraju sa drugim (pod

navodnicima „antagonističkim“) političkim strankama u kojima bez obzira što imaju naizgled potpuno različite ideologije i programe, pronalaze zajednički interes za učešće u vlasti.

5. Metode istraživanja

U radu će se primijeniti metode koje su zasnovane na empirijskim i teorijskim osnovama. Teorijski dio će biti orijentisan na par fundamentalnih metoda:

1. Indukcija i dedukcija
2. Analiza i sinteza
3. Analiza sadržaja
4. Metoda apstrakcije i konkretizacije
5. Komparativna metoda
6. Indukcija i dedukcija
7. Istorijska metoda

6. Opravdanost istraživanja

Istraživanje je opravdano u tom smislu što će ukazati na istinski problem naznačenog političkog organizovanja i „raskrinkati“ pravu prirodu vodećih bh. stranaka, koje se, kako je rečeno, pojavljuju i djeluju kao politički etno-klerikalni pokreti koji favorizuju i afirmišu dijametralno suprotne ideologije, te će se „raskrinkati“ i njihova prava priroda – pokazaće se da su one faktor političke nestabilnosti *par excellence*.

II ETNO-POLITIKE

Etnos – u osnovi prvog dijela ove složenice - označava ono što je u vezi s narodnim i narodnošću, nešto što je narodno. Pojam etnos dolazi od grčke riječi *ethnikos*, a znači narod (*etnocentrizam; etnologija; narodski, pučki*).¹³

U okviru ove definicije možemo reći postoje i etničke grupe. Etnička grupa je naučno i praktično definirana socijalna kategorija koju čine ljudi koji se međusobno identificiraju na temelju zajedničkih predaka, te društvenih, kulturalnih ili nacionalnih tradicijskih pa čak i religijskih odrednica.¹⁴

U tom smislu, evo nekoliko pojmova koji će pomoći u daljem čitanju i razumijevanju rada.

- *etnička manjina* sociol. - narodnosna zajednica unutar neke zemlje koja posjeduje osebujna kulturna, jezična, povijesna i druga obilježja u odnosu na većinski narod i druge zajednice;
- *etnička skupina (grupa)* sociol. - pripadnici jednog etnosa koji dijele zajednički identitet na temelju iste kulture, religije, jezika, običaja i drugih karakteristika;
- *etnička stratifikacija* sociol. - stanje kada se u uvjetima višeetničnosti neke etničke skupine nalaze u podređenom, odnosno povlaštenom položaju na društvenoj ljestvici;
- *etnički marker* sociol. - način na koji se pripadnici jedne etničke skupine najčešće ponašaju u dodiru s pripadnicima drugih skupina;
- *etnički sastav* sociol. - brojnost ili razmjernan odnos pripadnika pojedinih etničkih skupina u stanovništvu zemlje;
- *etnički sukob (konflikt)* sociol. – spor (konflikt) među etničkim skupinama zbog političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih interesa;
- *etničko čišćenje* pol. ideol. ukupnost zločinačkih radnji, pljački, preseljavanja, zastrašivanja, ubojstava radi stvaranja nacionalno ili vjerski čistih krajeva;

¹³ Etimologija - grč. *éthnos*: narod.

¹⁴ People, James; Bailey, Garrick (2010). *Humanity: An Introduction to Cultural Anthropology* (9th izd.). Wadsworth Cengage learning. str. 389.

- *etničko podrijetlo* sociol. pripadnost roditelja ili predaka nekoj etničkoj skupini (koja ne mora više biti očita u njihovih potomaka).¹⁵
- (u ovom radu možda i novi izraz) - *etno-političke* – stanke koje u svom članstvu imaju isključivo ili predominantno pripadnike iste etničke (nacionalne) zajednice.

Međutim, pripadnost i identifikacija sa određenom etničkom grupom ima velik utjecaj na život čovjeka. Vjerska pripadnost, jezik kojim govorimo, političke opcije za koje se odlučujemo su velikim dijelom pod utjecajem etničke grupe.

Ista tradicija, istorija, jezik (ma koliko bio isti jezik u BiH on je „podijeljen“ u tri komeponente: u službenoj upotrebi su tri jezika), kultura i zbližava ljude na neki način stvara taj osjećaj „sitosti“ i zadovoljstva, pa čak i ponosa zbog pripadnosti. Čovjek ima potrebu da bude u nekoj grupi, da negdje ima zajedničko, da bude dio kolektiviteta, grupe, jer osjeti (vrlo često krivo), da je zaštićen i siguran samo kao pripadnik neke grupe, a u stvari je kao pojedinac ne mnogo vrijedan, mjereno njegovim postignućima u životu i radu. Takvi, slabi i nesigurni, prihvataju kolektivitet, nepogrešivog vođu koji im uvijek može reći šta je dobro a šta ne (vođa kao etno-lider ili religijski lider).

Etno-politika bila bi politika koju vodi jedna etnička grupa predvođena vlastitim liderom i koja, naizgled, štiti pripadnike te grupe od njoj antagonističkih, mada se, u pravilu, sama takva politika pokazuje kao prosti nacionalizam, čijom afirmacijom se prikriva bogaćenje uske grupe ljudi unutar etno-političkih stranaka. Svaki napad na lidera ili pripadnika ove šačice ljudi, u pravilu se prikazuje kao napad na etničku grupu, što iziskuje „zbijanje vlastitih redova“, što se i propagira. Ako je taj „napad“ čist pravni potez tužilaštva koji optužnicom etiketira nekog važnog političara kao osumnjičenika za ozbiljna krivična djela, političar će se postarati da, po automatizmu, optuži tužilaštvo da radi protiv njegove etničke grupe (one čiji je on član).¹⁶

¹⁵ <https://jezikoslovac.com/word/pps4> (pristup 05.09.2023).

¹⁶ Tipičan primjer je nedavno podignuta optužnica protiv predsjednika republike Srpske Milorada Dodika, koja je izazvala blokade međuentitetskih prelaza u više navrata, a to je rezultat što je ova akcija protiv pojedinca uspješno prikazana kao djelo upereno protiv srpskog naroda.

1. Političke stranke

Kako je znalački i slikovito pisao pokojni prof. dr. Radomir Lukić u svom djelu *Političke stranke*, „širenjem svoje ideologije političke stranke postaju osnovni nosioci političkog vaspitanja građana. Bez njih bi građanin ostao, više-manje, nepolitičko biće“. Termin partija koji, etimološki znači dio šire cjeline (lat. *part* - dio, *partire* - dijeliti), ušao je u upotrebu u prvoj polovini prošlog stoljeća (19-og. Op. D.K.) zamjenjujući postepeno termin *factio* (*facere* – činiti; *factio* – grupa koja se bavi sumnjivim poslovima, kao i termin sekta (*secare* – dijeliti) koji se od kraja sedamnaestog stoljeća upotrebljava uglavnom za označavanje vjerskih podjela.¹⁷

Kao što je porodica osnovna biloško-ekonomsko-emotivna jedinica društva, političke stranke su okosnica političkog sistema jedne zemlje i temelj na kojem se zasniva vršenje vlasti u toj zemlji. Ako se pod ideologijom koja je jedan od konstitutivnih elemenata svake političke stranke „podrazumijeva svaki više ili manje cjelovit sistem ideja, različit od drugih“ (Lukić), u situaciji kada je ta ideologija shvaćena kao sistem predstava i vrijednosti različit od drugih gotovo isključivo zato jer se radi o idejama jedne etno-klerikalne skupine, onda vlast te skupine nužno izaziva društveni konflikt te skupine na vlasti i drugih (etno)skupina, koji konflikt može biti rješavan čak i u oružanom sukobu, jer su idološke vrednote takvih političkih stranaka *nepomirljive*. Radi se, ustvari, o sučeljavanju etno-klerikalnih ideologija, ne političkih programa, pri čemu ne postoji mjesto za *političku metaideologiju* kao “nadređeni rodni pojam (genus) pojmu političkih ideologija”, jer je sasvim jasno da zajedničkih gradivnih komponenti u duboko podijeljenom bh. političkom podneblju nema¹⁸

Politička stranka je interesna grupa ljudi koji se udružuju radi ostvarenja zajedničkih ciljeva. Pojavljuju u Engleskoj potkraj 17. stoljeća (s pojavom građanskog staleža), ali smisao stranačkog djelovanja dobivaju u 19. stoljeću povećanjem broja sudionika u vlasti (širenje izbornog prava).

¹⁷ Goati, Vladimir (1984), *Savremene političke partije*, OOUR Izdavačako-politička delatnost, Beograd i IRO „Partizanska knjiga“ Ljubljana, str. 21.

¹⁸ <https://6yka.com/kolumne/zarije-seizovic-dejtonska-bosna-i-hercegovina-zemlja-u-kojoj-nikada-nece-biti-dobro>

Samo njihovo nastajanje proisteklo je iz različitih socijalnih, ekonomskih, sigurnosnih ali i problema u društvu. Obično se politička orijentacija političke stranke svrstava *lijevo, desno* ili u *centar*. Od ovih navedenih smjerova svaki od njih može da ima „podsmjerove“ krajnje lijeve, lijevi centar, desni centar, krajnje desni, ultra lijevi i tsl. Političke stranke u demokratskom društvu imaju zadatak da svojim pristalicama omoguće djelovanje po smjernicama definisane stranačke ideologije i programa, da budu konkurentne i da se nadmeću jedna sa drugom u nastojanju da osvoje vlasti i ostvare vlastite socijalne, ekonomske, sigurnosne ali i druge politike i ciljeve.

2. Nastajanje političkih stranaka u BiH

Funkcionalnost parlamentarne demokratije, konsolidacija parlamentarizma i politički konsenzus smatraju se generalnim preduslovima stabilnosti i razvoja svakog modernog društva i savremene države.

Od uspostavljanja višestranačkog pluralizima¹⁹ u BiH, 1990. godine, nije se ostvarila ništa od očekivanoga. Preko trideset godina ni dalje ne daje nagovještaje profiliranja političkog spektra, što bi omogućilo jednostavno pozicioniranje dominantnih političkih opcija na standardnim ili klasičnim politološkim ideologijama npr. lijevo vs. desno, liberalno vs. konzervativno, liberalno vs. autoritarno itd; ili klasične politološke tipologije: liberalne, narodnjačke, konzervativne, socijaldemokratske, socijalističke, zelene, i dr.

Sve navedeno bi moglo i postati ili biti posljedica izostanka ali sa druge strane i postizanje bilo kakvog konzenzusa i adekvatne profilacije biračkog tijela.

Krajnji ishod jesu usporeni, nepotpuni i disperzivni ukupni demokratski procesi. Zbog nedostatka političke tradicije i kulture, nezreli bosanskohercegovački stranački pluralizam još uvijek nije postigao standardne političke i ideološke doktrine uobličene u formirane grupne stavove javnosti, političke stranke i pokrete, te ekonomski izraz ovih ideologija kroz ekonomski i socijalni razvoj. Najteži udar od svega navedenog je ekonomsko slabljenje države, odliv domaćeg stanovništva i očajničko traženje načina preživljavanja velikog broja onih koji su ostali u državi.

Na unutrašnjem planu, profitiranje identiteta političke ponude manifestira se nemogućnošću birača da naprave pravi izbor, odsustvom diferencirane stranačke ponude koja

¹⁹ *Pluralizam* (prema pluralan, od latinski *pluralis*: mnogostruk).

generira prema etničkom, a ne ideološkom, programskom ili građansko-interesnom osnovu. Vođeni nepotrebnom identifikacijom sa nacionalnim strankama, građanstvo gubi svaki pojam o klasičnim političkim ideologijama rukovodeći se „etno-ideologijom“. Npr. bilo bi potpuno „nenormalno“ da Bošnjak bude na listi SNSD-a iako se možda njegov stav, mišljenje, program temelje na istim ili stličnim uvjerenjima i stavovima o određenim pitanjima političke prakse. Trajno stanje političke konfuzije sadrži i elemente urušavanja demokratskog poretka i državnosti Bosne i Hercegovine. Sve navedeno vodi zaključku da ideološki neprofiliran i partitokratski karakter stranačkog pluralizma u Bosni i Hercegovini biva katalizatorom usporene demokratizacije.

Moguće je, hipotetski, reći da je proces razvoja parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini, uslovljen istorijskim naslijeđem, postkonfliktnim i tranzicijskim obrascima, nefunkcionalnim političkim sistemom Bosne i Hercegovine, s jedne strane, te sporom i ograničenom ideološkom profilacijom, demokratizacijom političkih stranaka i izostankom konsenzusa u stranačkom sistemu o temeljnim pitanjima društvenog razvoja, s druge strane.

Na prvim višestranačkim izborima, održanim 1990. godine, najcionalne stranke SDA, SDS i HDZ BiH ostvajruju uvjerljivu pobjedu i to na isključivim i međusobno suprotstavljenim nacionalnim programimaj. Ipak, nakon izbora, ove stranke su formirale vladajuću koaliciju. Od 240 zastupnika, koliko se biralo u tadašnju dvodomu Skupštinu BiH (ove su stranke osvojile 201. mjesto).

- SDA je osvojila 86 zastupničkih mandata,
- SDS 70, a
- HDZ BiH 45,
- sve ostale stranke zajedno (SDP, SRSJ, SSO, MBO, SPO) osvojile su svega 38 zastupničkih pozicija.²⁰

Dakle, ništa bolja situacija nije ni sada osim što je SNSD preuzeo ulogu SDS-a. U medijskim nastupima političara kreira se uvjerenje masa da su etno-političke stranke nepomirljivi politički protivnici – međutim, kad se situacija do kraja ogoli vidi se da je stanje čak suprotno: radi se o partnerima na vlasti koji zajedno dogovaraju svoje političke pozicije i krčme javni novac pri čemu se pojedinci enormno bogate.

²⁰ Jukić, Z., *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine* – izabrani aspekti, Fondacija Konrad Adenauer, Sarajevo, 2009., str. 271.

III RAZLOZI POLITIČKIH NESLAGANJA I SUKOBA U BOSNI I HERCEGOVINI

Pojam politika je i suviše širok pojam da bi se mogla koristiti samo u jednom slučaju- pojam politika u ovom radu biće uzeta u užem značenju, najviše samo kao stranača-stranačka politika. Kao takva (stranačka politika) uvukla se u sve pore društvenog života i diktira svim ostalim politikama djelatnu osnovu, pa običan svijet razmišlja onako kako mu to diktira stav etno-političke stranke, smatrajući to „svetom istinom“ i uputstvom za život i političko djelovanje.

Ako sublimiramo stavove o politici: različita uža i šira akademska razumijevanja pojma, ali i ona najšira, čak i laička, ona koja se mogu čuti svakodnevno ili pročitati u dnevnim novinama širom BiH, možemo ih razlučiti u tri osnovne skupine:

- Politika kao umijeće vladanja - vođenja države (upravljanja državom),
- Politika kao izraz interesa i njihovog definiranja i ostvarivanja na ličnom, grupnom ili općedruštvenom nivou,
- Politika kao vulgarizirani izraz za sve vrste ljudskoga ponašanja (pojedince, grupe, političke skupine, do države) koje poprimaju obilježja prevare, lažnoga kazivanja, beščašća, općenito nehumanoga ponašanja i zlobe.

Održavanje postojećeg, izvitoperenog i neefikasnog političkog sistema u BiH je osnova za opstanak političkih stranaka. Sasvim je jasno da, iako deklarativno demokratsko društvo, iako multietnička zajednica, Bosna i Hercegovina je jedna „crna rupa“ Evrope, idealno mjesto za korupciju i kriminal svake vrste, ukoliko se ne dese suštinske promjene, što je, kako pokazuje 30 poratnih godina, malo vjerovatno.

Ako u tom vremenu nij pronađeno rješenje za boljitak u svakom smislu, nego samo pogodovanje pojedinim političkim opcijama u datom trenutku, kako očekivati bolje dane u zemlji „krvi i meda“, kako to slikovito opisuje naziv filma Angeline Jolie. Prof. Seizović piše:

Kraj ovakvog stanja stvari, glavne političke snage i poluge vršenja vlasti u BiH predstavljaju mono-etničke stranke. Njihov mono-etnički karakter „narušavaju“ samo neki pojedinci suspektih moralnih repera koji su stranci koja ne konvenira njihovoj etničkoj pripadnosti pristupili isključivo radi vlastitih političko-ekonomskih probitaka i koristi. Nije potrebno posebno

naglašavati da, ovakvom političkom organizacijom, decenijama neriješeno nacionalno pitanje na Balkanu biva još bremenitije potencijalnim političkim ali i oružanim konfliktima, jer različit ideološko-politički diskurs etno-nacionalnih stranaka diktira i pogled na sudbinu države, pa na snazi imamo tri dijametralno različita i suprotstavljena koncepta: deklarativni patriotski diskurs multietničke građanske BiH (SDA), zatim jasan, od 1990. nepromijenjen separatistički diskurs (SDS i SNSD) i konačno magloviti deklarativni patriotski narativ koji nema manifestnu notu separtizma ali mu je imanentna latentna želja za ostvarenjem teritorijalnog ekskluziviteta (HDZ).”²¹

Prirodu političkog sistema Bosne i Hercegovine primarno određuje priroda bosanskohercegovačkog društva, koje je duboko podijeljeno na tri subkulture ili podsistema. Politički izraz te podijeljenosti, koji ostavlja dubok trag na izgled i funkcionisanje institucionalnog sistema, je dominacija nacionalnih političkih elita upolitičkim procesima. Ova segmentiranost društva je uslovlila prihvatanje političkog režima konsocijativne demokratije, koji počiva na širokim koalicionim vladama sastavljenim od sve tri nacionalne političke elite, paritetnom sastavu najvažnijih političkih institucija, pravu veta i širokom konsenzusu u odlučivanju, uz posebne ustavne mehanizme kojima se pravno sprječava mogućnost preglasavanja.

Razvoj bh. društva pa i države oduvijek je bio praćen nesuglasicama i sukobima, koji su se u „teškim vremenima“ pretvarali u organizovane programe i akcije zla sa strašnim posljedicama. U Bosni i Hercegovini akteri zla nisu samo narušili prirodu političkog sistema, već su uporedo pokušali producirati mišljenje kako ti programi i jesu izraz nepomirljivih antagonizama čitavog bh. društva a stalno se govori o suživotu (etničkih grupa – naroda)²².

²¹ <https://6yka.com/kolumne/zarije-seizovic-dejtonska-bosna-i-hercegovina-zemlja-u-kojoj-nikada-nece-biti-dobro>

²² U namjenu ruku čudna odrednica, koja gotovo da ne opisuje ništa, pogotovo u BiH danas. Od ranijeg *zajedničkog živote*, došlo se do bitisanja *jednih pored drugih*, uz male izuzetke, regionalno određene.

Ipak iako zlo iz perioda 1992-1995²³ nije bilo dovoljano i danas svjedočimo da skoro polovina stanovništva Bosnu i Hercegovinu ne prihvaća kao svoju državu jer su ih u tu pometnju doveli, neizlječivim paranojama predvodnicima političkih stranaka.

Zar je moguće i nakon što je skoro cijelo društvo dovedeno na ivicu ekonomske propasti, da samo pojedini smiju javno da kažu da ne pripadaju niti jednoj „političkoj opciji“ nego da su građani države Bosne i Hercegovine?

Nakon završetka oružanog sukoba²⁴ u Bosni i Hercegovini dolazi vrijeme re-afirmacije nacionalnih pokreta Srba, Hrvata i Bošnjaka, te se tako formiraju i političke stranke koje jedino od ideologije imaju nacionalizam. Potpuni i pravi istinski stanački politički programi pali u drugi plan. Ono što je i karakteristično za zemlje u tranziciji je inflacija političkih stranaka. Opčinjenost etno-nacionalnim organizovanje postala je politička moda i svakodnevnica nakon 90-tih godina u BiH.

Ne možemo bezrezervno tvrditi da su nacionalne stranke od nastanka bile sigurnosna prijetnja, ali su, po prirodi stvari, morale dovesti do političke radikalizacije i dubokih podjela na političku budućnost zemlje - svakako su izazivale i dalje to čine, da konflikti budu još intenzivniji. Dino Abazović vidi religijski nacionalizam kao „faktor prijetnje opstojnosti bosanskohercegovačkog društva“. ²⁵ Najupečatljiviji su pred izbore, kada se građanstvo „hvata“ za koncept „moj-tvoj“ i/li „naš-vaš“.

Nažalost čini se da političke stabilnosti u Bosni i Hercegovini nikada neće biti ili bar još zadugo neće. Stanje je takvo jer:

1. postoje tri etno-istine, pri čemu je svaka od strana uvjerena u svoju istinu,

²³ Rat u Bosni i Hercegovini je laički termin (iako to po svojoj suštini i jeste rat) koji označava međunarodni oružani sukob na području Bosne i Hercegovine, koji se vodio između aprila 1992. i decembra 1995. godine, kada je okončan potpisivanjem mirovnog sporazuma od strane zaraćenih strana – Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (*General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*), popularno nazvan Dejtonski sporazum, čiji aneks 4 čini Ustav Bosne i Hercegovine.

²⁴ Dejtonski sporazumom se postiglo samo okončanje oružanog sukoba, iako u BiH nikada nije stvoren održivi mir, pa se može reći da se radi o stanju koje možemo nazvati *otsustvo rata*, kojem stanju uvelike doprinose narativi i praktične političke akcije etno-političkih stranaka.

²⁵ Abazović, Dino (2006) *Za naciju i Boga“ – sociološko određenje religijskog nacionalizma*, Magistrat Sarajevo, Editio civitas, Sarajevo, str. 77. V. šire poglavlje pod nazivom „Bosna i Hercegovina u tranziciji: religijski nacionalizam kao faktor prijetnje opstojnosti bosanskohercegovačkog društva (str. 77-123).

2. postoje tri dominantne etničke grupe i religije koje su duboko involvirane u aktuelne etno-politike
3. evidentno je slijepo praćenje ideja i narativa te odobravanje političkih akcija predsjednika najvećih etno- političkih stranaka (lidera)
4. etno mobilizacija traje od 1990 do danas

Politički sukobi svoje korijene nalaze u različitim etničkim identitetima.

Ako se ovakvim, potpuno nepomirljivim pogledima na političku budućnost zemlje, dodaju samo dvije ključne stvari a to je da stranačko rukovodstvo i članstvo pripada jednoj konfesiji (tri stranke, tri konfesije) i da ona ne krije bliskost sa „matičnim“ klerom, te da su ove stranke predvodile etničke grupe (narode) u međunarodnom oružanom sukobu koji se vodio na teritoriji Bosne i Hercegovine, onda nije teško zaključiti da model etno-političkog organizovanja, duboko uronjen u nesekularni milje, kao anomalija sui generis, ne može biti način i sredstvo rješavanja nagomilanih političkih i drugih problema u BiH, jer ovaj model, per se, svoju egzistenciju temelji na etno-isključivosti i bezrezervnoj uvjerenosti da je njihova ideologija i organizacija države i vlasti u njoj, jedina ispravna i da su sve druge pogrešne. Generalno posmatrano, savremena politička stranka je *borbena organizacija* (kurziv autora)²⁶. Naravno, misli se na političku borbu, no ona, u uslovima etno-pluraliteta, može završiti u oružanom sukobu u kojem etno-klerikalne stranke preuzimaju vođstvo „vlastitog“ etničkog korpusa. Etno-ekskluzivizam i nacionalizam se „razotkriva“ i pogledom na izborne rezultete za najviši zakonodavni organ.

Analizom izbornih rezultata za Parlament Bosne i Hercegovine od 1996. do 2014. godine, te koristeći mjeru volatilnosti između stranačkih segmenata, dokazujem postojanje četiri (ili tri i pol) etnički definirana stranačka podsustava s gotovo nepostojećom prohodnosti glasača. Istovremeno postoji znatna volatilnost unutar ovih segmenata, što potvrđuje da se političko

²⁶ Michels, Robert (1990) *Sociologija partija u Suvremenoj demokraciji*, Informator, Zagreb, str. 31.

natjecanje u Bosni i Hercegovini odvija isključivo unutar četiri segmenta stranačkog sustava među strankama istog etničkog predznaka”²⁷

Zbog etno-diferencijacije postupno dolazi do de-demokratizacije države, a sa tim se otvaraju sve veće mogućnosti da opšti izbori budu samo prebrojavanje i izjašnjavanje okrenutih prema nacionalizmu i ostavlja se mogućnost biračima da se izjasne prema tome kojem narodu pripadaju.²⁸

Afirmiše se ideja nacionalne identifikacije, pri čemu „Zapadni model“ nacije teži da naglasi centralnu ulogu nacionalne teritorije (država-nacija), jedinstvo pravnog sistema i institucija, pravnu jednakost građana u plitičkoj zajednici - državi i važnost masovne građanske kulture koja upućuje i povezuje građane u jedinstvenu državnu zajednicu, ekonomski liberalizam. Na drugoj strani, „Istočni model“ preokupiran je etničkim porijeklom, religijskim i kulturnim vezama. Pored genealoške dimenzije i etničkog porijekla, on naglašava popularne folklorne elemente, etničku homogenost, mobilizaciju kroz oživljavanje etno-folklorne kulture, narodnih običaja i vjerskih rituala. Pitanje za građane BiH je kojim putem ići ili pokušati pomiriti oba modela. Isključivost i dominacija (majorizacija) nikada nisu proizveli ništa dobro. Zadatak multietničkih država je da pokušaju naći sklad ova dva modela, specifičan, rekli bismo, *sklad različitosti*.

²⁷ Kapidžić, Damir *Segmentirani stranački sustav Bosne i Hercegovine*, [Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo, str 1. i 21. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/309354>) – (pristup 17.09.2023.)

²⁸ Politička sub-diferencijacija (koristi se termin „sektaštvo“ koji označava odstupanje od ranije utvrđenih, originernih političkih stavova stranke) prvo „napala“ najveću bošnjačku stranku formiranjem Stranke za Bosnu i Hercegovinu Harisa Silajdžića. Kasnije će se pokazati da, sem što je prikupio glasove urbaniteta i ne-Bošnjaka (neki kažu i pripadnica nježnijeg pola), nije napravio nikakvu novu političku platformu, da bi kasnije koalirao sa SDA, povećavajući njen ljudski i kadrovski potencijal.

IV POLITIČKE STRANKE KAO SIGURNOSNA PRIJETNJA U BIH

Kroz cijeli rad provlači se teza kako su etno-političke stanke najveći krivci za opštu klimu nesigurnosti koja decenijama vlada u BiH, što je odavno poznato svima koji žive u BiH i okruženju.

Bosna i Hercegovina je već odavno zemlja iz koje pojedinci ali čak i cijele porodice odlaze pa je država od preko 4 miliona stanovnika pred oružani sukob, došla do broja 2,7 miliona stanovnika, a od toga je veliki procenat starije populacije, umjesto da država ima 5 ili 6 miliona stanovnika, sa velikim procentom radno sposobnih.²⁹

Rješavanje problema iseljavanja iziskuje posvećenost svih donosiooca važnih politički odluka bitnih za o(p)stanak stanovništva. Da bi političke elite skretale pažnju sa ovih problema, one u prvi plan stavljaju retoriku etno-resentimana, ističu etno-nacionalni značaj vlastite etno-socijalne skupine, produkuju nacionalizam i etno-nacionalne tenzije stvarajući sigurnosnu pretnju u državi čije se stanovništvo, u najmanje 10 posljednjih godina, plaši izbivanja novog oružanog sukoba, koji često implicitno zagovaraju etno-politički lideri (najviše Milorad Dodik, naravno).

Miješanje međunarodne zajednice u sve oblasti života u BiH samo otežava trenutnu situacije. Ipak, nije nevažno da SAD ostaju posvećene borbi protiv korupcije, prijetnji opstanku i državnim ovlastima Bosne i Hercegovine, te borbi protiv organizovanog kriminala koji predstavljaju kolektivnu prijetnju euro-atlantskom putu BiH.

4.1. Srpska demokratska stranka i Savez nezavisnih socijaldemokrata kao sigurnosna prijetnja

Pisati o političkom djelovanju SDS-a ne može prenebregnuti separatističko djelovanje ove stranke početkom 90-ih godina prošlog vijeka, te političko organizovanje „srpskih autonomnih oblasti“ (SAO), naoružavanje bosanskih Srba, te podržavanje zločina koje su počinili njeni pripadnici i simpatizeri u vrijeme oružanog sukoba u BiH. No, taj dio djelovanja SDS-a na odgovarajući je pravni način sankcionisan radom Međunarodnog krivičnog suda za

²⁹ Razlog ovakvog stanja je oružani sukob koji je produkovao nasilnu smrt ili raseljavanje u evropske ili prekomorske zemlje velikog broja stanovnika. Danas odlivu stanovništva doprinose upravo politike etno-političkih stranaka (prema nekim informacijama 800.000 Bosanaca je iselilo u zadnjih 10 godina).

bivšu Jugoslaviju a kasnije Rezidualnog mehanizma, te presudama Odjela za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, pa neće biti predmetom ovog rada, iako je sasvim jasno da je svojim djelovanjem odmah nakon prvih demokratskih višestranačkih izbora u BiH predstavljala prvorazrednu sigurnosnu prijetnju. Ovaj rad bavi se djelovanjem SNSD-a u postdejtnoskom periodu, sa vrlo kratkim reminiscencijama na predratno djelovanje SDS-a i njenih čelnika.³⁰

Prije izbijanja oružanog sukoba u BiH, predsjednik Srpske demokratske stranke i haški osuđenik Radovan Karadžić, u Skupštini Bosne i Hercegovine je 17. oktobra 1991. godine najavio oružani sukob rekavši:

Put kojim vodite Bosnu i Hercegovinu, ista je ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete Bosnu i Hercegovinu odvesti u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer, muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rata ovde

„Ovde (u BiH), op. D.K) je Dejtonski sporazum kad je donet zaustavio rat, ali nije obezbedio trajan i stabilan mir, i toga su bili svesni njegovi autori“.³¹ „Za razliku od Popova, prof. Zarije Seizović prilično je skeptičan. On piše:

BiH je nesuverena država, njome vlada međunarodno namesništvo, koje je rezultat dejtonskog političko-pravnog paketa. Sem visokog predstavnika, u organima BiH dugi niz godina bili su zaposleni strani državljani (npr. guverner Centralne banke), a u pravosuđu je i sada takva situacija (Ustavni sud i Tužilaštvo BiH). Narodi Balkana, a posebno oni u BiH, pokazali su šta umeju i žele kad međusobne odnose rešavaju sami: osvajanje teritorija, bratoubilački rat(ovi), zločini - strašno zlo koje se ciklično javlja i nestaje, da bi se nekad opet javilo, još žešće i strašnije. To je zato jer nikada do sada nije nastupao mir a da je prošlost adekvatno interpretirana i sankcionisana - istina, pravda, pomirenje i oprostaj nikada nisu našli svoje mesto u krvavoj balkanskoj hronologiji zla. Kod takvog stanja stvari i ubuduće će

³⁰ Nesporno je i potpuno manifestno da i SDS i SNSD predstavljaju tipičam primjer etno-nacionalnih političkih stranaka.

³¹ <https://www.ekspres.net/politika/referendum-u-rs-i-sta-cemo-sad-milorade> Aleksandar Popov, direktor Centra za regionalizam (pristup 20.08.2023)

se oštriti zarđali bajoneti za neke nove bratoubilačke ratove, u kojima će narodi, sledeći "svoje istine", tražiti neku svoju pravdu.“³²

Sadašnji predsjednik Republike Srpske, Milorad Dodik svako malo najavljuje odcjepljenje Republike Srpske od Bosne i Hercegovine i sa tim osim što krši odredbe Ustava Bosne i Hercegovine i dovodi se u situaciju da zbog toga bude krivično gonjen, ipak ne odustaje od svoje ideje koju manifestuje vrlo često primitivnim i uvredljivom retorikom, o čemu će biti riječi na odgovarajućem mjestu u ovom radu. On je, naravno, svjestan da od tih poteza ne može biti ništa i da je to samo dizanje tenzija među stanovništvom BiH, ali ipak, na sve načine pokušava, pa i po cijenu da snosi sankcije, da separatističke planove sprovede u djelo.

Predsjednik Republike Srpske i SNSD-a Milorad Dodik poznat je kao političar koji često prijete otcjepljenjem manjeg bh. entiteta iz Bosne i Hercegovine. Činjenica je da Republika Srpska nema ustavna uporišta za otcjepljenje, te da je Dodik više od trideset puta najavio referendume o nezavisnosti, o odlukama Suda BiH, o ulasku u NATO, o radu Suda Bosne i Hercegovine i Tužilaštva Hercegovine te priključenju Evropskoj Uniji.³³

Primjer iz 2017. godine tj. najava referenduma o statusu Suda Bosne i Hercegovine i Tužilaštva Bosne i Hercegovine te kasnije reteriranje pokazuju upravo „majstorstvo“ Milorada Dodika u podizanju tenzija a kasnije relaksiranju odnosa (reteriranju), u kojim situacijama on, kao što se vidi iz ovog primjere, *nikada* nije bio konsekventan u svojim političkim stavovima i realizaciji antidržavnih prijetnji – one se nisu ostvarivale bilo zbog

³² <https://www.ekspres.net/politika/referendum-u-rs-i-sta-cemo-sad-milorade> dr Zarije Seizović, profesor međunarodnog prava na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu (pristup 20.08.2023).

³³ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-vise-od-30-puta-najavljiavao-referendume/150426044> (pristup 20.08.2023).

„Što se tiče političkih pritisaka najavom raspisivanja referenduma o radu Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine, najvažnije je konstatirati da njegovo raspisivanje uopće nije u nadležnosti organa RS-a (Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine su državni organi). Druga dimenzija ovog referenduma bila bi ta da je odluka Narodne skupštine RS-a o ovom referendumu pravno potpuno irelevantna, budući da sudovi i tužilaštva obavljaju poslove iz svoje zakonima propisane nadležnosti bez obzira žele li to građani ili ne. Sem toga, u ovom slučaju se radi o nadležnosti državnih pravosudnih organa čija teritorijalna nadležnost pokriva cijelu Bosnu i Hercegovinu, pa je neozbiljno stvarati utisak da entitetski organi imaju nadležnost odlučivati u toj materiji (Zarije Seizović, „Referendum – oružje nedodirljivih u konstitutivnom bezvlašću“ (kolumna dostupna na: <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2016/8/20/referendum-oruzje-nedodirljivih-u-konstitutivnom-bezvlascu> (Pristup 15.09.2003.).

dejstva međunarodnog faktora (pritisci), bilo zbog političkih ustupaka drugih (antagonističkih političkih stranaka), koje je Dodik ishodio pojedinim prijetnjama i ucjenama

DODIK: REFERENDUM O SUDU I TUŽILAŠTVU SAMO UZ PODRŠKU OPOZICIJE

Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik rekao je na današnjoj sjednici Narodne skupštine RS-a da će taj bh. entitet provesti referendum o Sudu i Tužilaštvu Bosne i Hercegovine ako ga podrži opozicija.

Dodik je kazao da u slučaju suspenzije referenduma u Republici Srpskoj nije mjerodavan međunarodni faktor te da je vlast vođena Savezom nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) dovela do toga da intervencionizam bude gotovo potpuno uništen.

Kako kaže, vlast u RS-u ne traži podršku međunarodne zajednice nego ukida intervencionizam i nastaviti će to raditi. On vjeruje da oni koji su “srčani u tome da učine štetu RS-u” neće sjediti u Narodnoj skupštini RS-a.

Pozvao je opoziciju da prihvati odluku da se ide u referendum i da će nakon toga održati referendum o Sudu i Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. On kaže da je spreman stati ispred svih i ići u referendum jer to predstavlja borbu za nacionalne interese.³⁴

Nakon ove prijetnje, slijedi najava suspendovanja referenduma:

DODIK ĆE SUSPENDOVATI REFERENDUM O SUDU I TUŽILAŠTVU BIH

Predsjednik bh. entiteta Republika Srpska Milorad Dodik najavio je da će suspendirati referendum o Sudu i Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine, o čijem je raspisivanju odluku usvojila Narodna skupština Republike Srpske, prenijeli su banjolučki mediji.

Prema Dodikovim riječima, “odluka o suspendovanju referenduma nije znak slabosti, već je procjena da u ovom trenutku ne bi bilo političkog konsenzusa o tom pitanju”.

³⁴ <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2017/11/6/dodik-referendum-o-sudu-i-tuzilastvu-samo-uz-podrsku-opozicije> (pristup 19.09.2023.).

Suspenzija referenduma bila je jedan od uvjeta oporbe, koja je nedavno bojkotirala sjednicu NSRS-a i, među ostalim, tražila da odluke usvojene u toj instituciji budu objavljene.³⁵

Konačno, uslijedilo je konačno reteriranje – suspenzija referenduma:

DODIK ODUSTAO I OD REFERENDUMA O SUDU I TUŽILAŠTVU BIH

Predsjednik manjeg bh entiteta, Milorad Dodik, poznat je po čestim poigravanjima sa javnošću, plasiranju populističkih izjava, zaoštavanju retorike, čestim prijetnjama ocjepljenjem RS, te raznim nedosljednostima. Posljednje u nizu tiču se najavljenih, a neodržanih referenduma. Najprije je u junu ove godine odustao od referenduma o samostalnosti Republike Srpske, koji je prethodno najavio za 2018. godinu, a sada je odustao i od referenduma o Sudu i Tužilaštvu BiH. Podsjećamo, Dodik je više od 30 puta najavljivao razne referendume.³⁶

Na petom kongresu SNSD-a, njen predsjednik je iznio svoje zahtjeve: Ukoliko do 2017. ne bude vidljivih i osjetnih elemenata stabilizacije Republike Srpske u skladu sa Ustavom, a to znači da se mnoge otete nadležnosti moraju vratiti, da će u 2018. godini Republika Srpska provesti referendum o svom statusu i utvrditi svoj status. Prijedlog će biti - samostalna država.

Stalnim prijetnjama o samostalnosti i odvajanju Republike Srpske od Bosne i Hercegovine, Dodik sklanja u stranu stvarne probleme građana RS-a – dug, budžetski deficit, život na granici siromaštva velikog broja populacije ovog entiteta i dr. Mnogo je toga što se treba staviti pod tepih da bi se kao obožavani etno-vođa mogao pojaviti i na narednim izborima. Nestabilna ekonomija, siromaštvo, korupcija, odlazak ne samo mladih nego i čitavih porodica iz RS-a, je samo dio onoga što predsjednik Dodik treba da skloni od javnosti retuširanjem društvene zbilje i da pridobije biračkog tijela u Republici Srpskoj, jer to mu je zalag za ostajanje na pozicijama „političkog monopola“. Do sada je predsjednik Repulike

³⁵ <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2017/9/19/dodik-ce-suspendovati-referendum-o-sudu-i-tuzilastvu-bih> (pristup 19.09.2023.).

³⁶ <https://istinomjer.ba/dodik-odustao-od-referenduma-o-sudu-tuzilastvu-bih/> (pristup 19.09.2023.).

Srpske bar tridesetak puta pokušao igrati na isku kartu. Zadnja dešavanja (2023.godine) i ponovni pokušaj podrivanja Ustava BiH jesu pomenuti skupovi na međuentitetskoj liniji razgraničenja, čime je ozbiljno bila ugrožena sloboda kretanja kao ustavna kategorija i temeljno ljudsko pravo.

Dodik je neumoljiv u svom napretku ka puti secesije. Još je strašnije što da se ignoriše kontinuitet antiustavnog djelovanja i ideoloških okvira predjesnika RS-a Milorada Dodika koji očigledno prati staze političkog rada Radovana Karadžića, a što je kako smo i svjedoci predhodil oružanim sukobima ali i agresiji. Oспорavanje rada srednjišnjih institucija, Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine kao i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.³⁷

Nije samo Dodik, kako samoproklamirani politički „vođa“ srpskog naroda jedini koji se bavi ovom problematikom, tu su dakako i njegovi saveznici koje je uvukao u sve pore politike, društva pa čak zajedno sa njima preuzeo ciju teritoriju Republike Srpske, a jedan od njih je i Nenad Stevandić³⁸.

Naime upornost lidera političke stranke SNSDa (i njemu bliskih saradnika iz koalicionih političkih stanaka) ima samo jedan cilj a što uopšte i ne prikriva, a to je secesija Republike Srpske i drugi njegov cilj je zaokružiti „Srpski svet“ uz podršku Republike Srbija i Rusije, što je potpuno nenormalno za očekivati.³⁹

Pravno gledano, secesija Republike Srpske (ali i njeno ukidanje o čemu će biti riječi u narednom pod-poglavlju) predstavljala bi povredu međunarodnog prava, povredu Ustava

³⁷ Etničke tenzije su dovedene do usijanja prošlogodišnjom proslavom neustavnog dana Republike Srpske (9. januar), kada je, u Istočnom Sarajevu, zapaljivim govorom i postrojavanjem policijskih snaga (koje bi jedna ozbiljna četa američkih specijalaca porazila za nekoliko sati), preletom helikoptera i vožnjom domaćih oklopnih transporterata uzrokovao stanje opšte nesigurnosti u oba entiteta. Samo ovaj događaj dovoljan je da ilustruje tvrdnju iz glavne hiopteze i naziva ovog rada.

³⁸ Predsjednik Narodne skupštine Republike Srpske u više predmeta u Haškom tribunalu navodi se da je upravo Stevandić bio na čelu SOS-a (Crvene beretke).

³⁹ Inače je sentiment Srba u Srbiji i Republici Srpskoj spram Rusije potpuno neutemeljen. Evo nekoliko razloga. Rusija je u Vijeću Sigurnosti UN glasala za formiranje Haškog tribunala, iako je imala obavještajne podatke (kao i većina većih sila), da je najveći broj zločina u bovšoj Jugoslaviji počinila upravo srpska strana. Nadalje, sem deklarativne podrške, Rusija nikada konkretno nije suštinski pomogla Srbiju (a ni Republiku Srpsku), dok je danas *politička sramota* isticati dobre političke veze sa Rusijom, a nakon napada na Ukrajinu. U svakom slučaju, politika Srbije i Republike Srpske, već dugi niz godina, pokazuje sklonost davanju *političkih autogolova*.

Bosne i Hercegovine i zasebno krivično djelo ili više njih. Navešćemo dva iz XVI - GLAVE ŠESNAESTE - KRIVIČNA DJELA PROTIV INTEGRITETA BOSNE I HERCEGOVINE Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

Napad na ustavni poredak

Član 156 (1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile, ili na neki drugi protivpravan način pokuša da promijeni ustavni poredak Bosne i Hercegovine ili da svrgne njene najviše institucije, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina. (2) Za krivično djelo iz stava (1) ovog člana izreći će se mjera bezbjednosti zabrane vršenja dužnosti. (3) U skladu s članovima 113. i 114. ovog zakona, osuda za krivična djela iz stava (1) ovog člana ima za pravnu posljedicu osude: a) prestanak službene dužnosti i prestanak zaposlenja; b) oduzimanje odlikovanja; c) zabranu vršenja službene dužnosti u zakonodavnom, izvršnom, pravosudnom, upravnom ili bilo kojem organu koji se u cijelosti ili djelimično finansira iz javnih sredstava; i d) zabranu sticanja službene dužnosti u zakonodavnom, izvršnom, pravosudnom, upravnom ili bilo kojem organu koji se u cijelosti ili djelimično finansira iz javnih sredstava.

Ugrožavanje teritorijalne cjeline Član 157.

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile, ili na neki drugi protivpravan način pokuša da otcijepi dio teritorije Bosne i Hercegovine ili da dio njene teritorije pripoji drugoj državi, kazniće se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Za krivično djelo iz stava (1) ovog člana izreći će se mjera bezbjednosti zabrane vršenja dužnosti.

(3) U skladu s članovima 113. i 114. ovog zakona, osuda za krivična djela iz stava (1) ovog člana ima za pravnu posljedicu osude: a) prestanak službene dužnosti i prestanak zaposlenja; b) oduzimanje odlikovanja; c) zabranu vršenja službene dužnosti u zakonodavnom, izvršnom, pravosudnom, upravnom ili bilo kojem organu koji se u cijelosti ili djelimično finansira iz

javnih sredstava; d) zabranu sticanja službene dužnosti u zakonodavnom, izvršnom, pravosudnom, upravnom ili bilo kojem organu koji se u cijelosti ili djelimično finansira iz javnih sredstava.

Evo nekoliko direktnih prijetnji koje se mogu podvesti pod navedena krivična djela:

1. „Prekid izvršenja odluka Ustavnog suda BiH na teritoriji RS sutrašnjom odlukom Parlamenta Srpske je nešto za šta se zalažem i čemu težim - rekao je predsjednik manjeg bh. entiteta Milorad Dodik u intervjuu za RTRS.“

Dodik ne prestaje sa svojim pretnjama o izvršenju svojih ideja i da će Republika Srpska da adekvatno odgovori na svaki pokušaj da mu se neko suprostavi

2. "Samo naivni mogu misliti da povlačimo ishitrene poteze. BiH se mora vratiti Dejtonu", poručio je Dodik.“
3. Ističe da Republika Srpska treba da bira trojicu sudija a Federacija još šest te da je potrebno, po njegovom mišljenju da se izbace sudije koji su stranci. *“U odluci mora biti jedan glas Srbina, Hrvata i Bošnjaka kako bi ona bila validna”*⁴⁰
4. Nikako ne podržava da, kako kaže, tzv. muslimani ili stranci donose odluke koje nisu u interesu Republike Srpske. Smatra da se prema Republici Srpskoj ponašaju maćehinski te da ga niko neće spriječiti da sačuva interese srpskog naroda.⁴¹

Dugo vremena latentno političko partnerstvo Milorad Dodoik ima sa Bakirom Izetbegovićem, ali mu sve više na ruku ide manifestno partnerstvo sa Draganom Čovićem, jer mu taj vid partnerstva otvara vrata za bolje uslove uspostavljanja institucija državne i entitetske vlasti kakve on želi. Dodik zna da su dvije secesionističke politike (SNSD i HDZ) kompatibilne jer ni jedna se ne vidi kao politička opcija u BiH nego, prva manifestno a druga

⁴⁰ Komentar Milorada Dodika na odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.

⁴¹ <https://politicki.ba/vijesti/dodik-ako-ce-nas-preglasavati-muslimani-i-stranci-necemo-biti-dio-te-price/34900>

Posebno skandalozno je zvučala njegova izjava od prije nekih godinu dana kada je javno rekao „Mi nećemo da u Republici Srpskoj sude sudije muslimani“. Osim što je šovinistička i ne priliči političaru visokog nivoa u jednoj državi, ona je takvog kvaliteta da bi onaj ko ju je izrekao bio zauvijek „sklonjen“ iz politike u bilo kojoj demokratskoj državi Evrope. <https://www.dw.com/hr/za-dodika-neprihvatljivo-da-u-republici-srpskoj-sude-suci-muslimani/a-3866497> (pristup 01.09.2023.). Naravno da je izjava razbuktala etničke-strasti „druge strane“.

latentno, želi samostalnost jednog dijela teritorije BiH i eventualno priključenje susjednoj državi.

Vidim da ovi tamo muslimani nešto se pate, ko će, šta će. Oni bi kao nešto određivali, ali mislim da oni nisu sada u poziciji da ništa određuju i da će blok Srbi – Hrvati politički odrediti ko je tamo od muslimana da će ući u zajedničke institucije.⁴²

Ma kako se to samo po sebi činilo čudnim, svaki dio ove Dodikove izjave je, nažalost, potpuno istinit. Prije svega, paradoksalno je, ali istovremeno realno postojeće stanje na terenu da Savez nezavisnih socijaldemokrata i Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine, s ukupno 12 zastupnika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine i jednim članom bh. Predsjedništva, drže u pat poziciji bošnjačke i stranke građanske orijentacije (Stranka demokratske akcije, Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine, Narod i Pravda, Demokratska fronta, Naša stranka i Narodni evropski savez), koje zajedno imaju 24 državna zastupnika i dva člana državnog Predsjedništva).

Tituliranje Bošnjaka (što je ustavna kategorija) *muslimanima*, u stvari ima, a to je i želja onoga ko ih tako naziva, pežorativno značenje i na neki način podrugljivu intonaciju, jer to nije oznaka nacije (etničke grupe), nego religijske zajednice. Želja da ponizi može se iščitati u njegovom već uobičajeno uvredljivom i potcjenjivačkom korištenju izraza *musliman*. Iako u toj riječi samoj po sebi nema ničeg uvredljivog, Dodik, a od nedavno i njegov bliski politički kamarad, hrvatski predsjednik Zoran Milanović, učestalom zamjenom izraza “Bošnjak” izrazom “musliman” nastoje uvrijediti i poniziti Bošnjake.⁴³

Partnerstvo Dragana Čovića i Milorada Dodika postojano je i čvrsto. Ono im omogućuje da određuju uslove na koje bilo koji od dva zavađena bloka (bošnjačkih stranaka, s jedne strane, i stranaka građanske orijentacije, s druge) mora pristati ukoliko želi uspostaviti institucije vlasti. Tako se pokazuje da je saradnja radi ostvarenja zajedničkog cilja mnogo veći

⁴² Izjava Milorada Dodika. Sintagma *ovi tamo muslimani* sračunata je da proizvede efekat uvrede.

⁴³ Pa iako mu to vjerojatno nije bila namjera, takvim korištenjem jezika Dodik zapravo razotkriva sav jad i bijedu međunarodne politike, u kojoj se, prepoznavamo to i u nedavnim izmjenama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine u režiji međunarodne zajednice i njenog glasnogovornika, visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini Christiana Schmidta, jasno očitava drevni ideološki „nesklad“ Zapada i Istoka, kršćanske Europe i islamskog svijeta.

i značajniji pregovarački kapital čak i od izrazite većine u broju zastupničkih mandata. Tome pogoduje i činjenica da tzv. *probosanskim snagama* nedostaje političko jedinstvo.

Nije čudna mlaka i gotovo nikakva reakcija Europe i SAD-a prema svim nepodopštinama koje mjesecima izvode Dodik, Čović, Milanović i hrvatski premijer Andrej Plenković, a kakve bi bile okarakterizirane apsolutno neprihvatljivima te osuđene i sankcionirane da se događaju bilo gdje na tlu zapadne Europe.⁴⁴

U istom kontekstu valja usporediti način na koji se Europa odnosi prema ukrajinskim izbjeglicama s načinom na koji se odnosila prema izbjeglicama iz Sirije i okolnih zemalja. Govorili su tada “branitelji europskih vrijednosti” kako će dolazak izbjeglica ugroziti naš način života, kako će oni donijeti terorizam te da nam prijete ozbiljna opasnost od islamizacije. Pokušavali su uvjeriti javnost Zapadne Evrope kako svi siroti ljudi što bježe od rata, jada, bijede i svega onog što je u dobroj mjeri posljedica zapadnih politika imaju samo jedan cilj – konačno osvajanje Europe i dominaciju Islama u njoj u neko dogledno vrijeme. I danas je na snazi, u određenoj mjeri, sličan narativ u zemlji i inostranstvu.

Na kraju krajeva, štošta će nam biti jasnije prisjetimo li se izjave koju je prije godinu na Urbanovom Demografskom samitu desničara izjavio Dodik. “Mi smo hrišćani, i to je moje iskustvo. A iz iskustva mogu reći da muslimani ne napuštaju svoje vrijednosti. Ja ne pozivam na mržnju. Ja ne pozivam na odbacivanje, ali želim skrenuti pažnju na to da je ovo naša najvažnija vrijednost. Samo pozivam na to da odbranimo Evropu”, rekao je tom prigodom, koristeći tipičan govor mržnje.

Europu definitivno treba braniti, ali ne od opasnosti o kojima govore ovi širitelji straha i izazivači panike. Opasnost ne predstavljaju nikakvi fiktivni širitelji islama iz Sirije, jednako kao niti težnja Bošnjaka za očuvanjem suvereniteta i teritorijalnog integriteta vlastite države u odnosu na koju nikad nisu okončale osuđene, ali i dalje žive zločinačke politike dijeljenja. Jedina prava opasnost za opstanak europskih vrijednosti dolazi od onih koji neprekidnim huškanjem podrivaju vrijednosti na kojima je sagrađena: demokraciju, slobodu, jednaka prava za sve građane, pa i izvorne vrijednosti kršćanstva, poput ljubavi prema bratu čovjeku, oprost i mirotvorstva. Ako već želimo dizati zidove obrane, tada bi kudikamo produktivnije

⁴⁴ Čini se da je Dodik, zapravo, sasvim precizan kad, želeći poniziti i uvrijediti Bošnjake (muslimane), na neki način očituje i stav Europe prema njima, osobito stavo desničara (otuda i veoma topli politički odnosi Dodika i mađarskog premijera Orbana).

bilo pokušati obraniti ljudskost od izmišljenih podjela koje vode novim ratovima, a koje već sasvim otvoreno i prizivaju.⁴⁵

Evo jednog primjera reakcije Republike Srpske na inicijativu SDA za promjenu naziva ovog entiteta:

Osuda Upravnog odbora odnosila se, naravno, na očekivani kontranapad koji je izveo predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine Milorad Dodik, ističući da su Bošnjaci ovakvim i sličnim potezima na pravom putu da konačno istjeraju Republiku Srpsku iz BiH. Nije potrebno posebno isticati da je nakon objavljivanja inicijative ekspresno sazvan i održan sastanak nacionalnog jedinstva entitetske pozicije i opozicije, koji je, zahvaljujući inicijativi SDA, bio naglašeno pomirbeno-ujediniteljski. Čak se, u šaljivom tonu, na inicijativi predsjedniku SDA zahvalio predsjednik Ujedinjene Srpske Nenad Stevandić, implicitno je smatrajući pozitivnom, jer ujedinjuje antagonističke struje aktuelne entitetske politike. Inicijativu su kritikovali i predsjednica Republike Srpske Željka Cvijanović, predsjednik Narodne skupštine Republike Srpske Nedeljko Čubrilović i mnogi drugi.⁴⁶

Milorad Dodik je, početkom septembra 2023. godine javno poručio Visokom predstavniku Schmidtu da će biti uhapšen, ako dođe na teritorij Republike Srpske, na što je Visoki predstavnik rekao da dolazi u Banjaluku da održi sastanke sa nekim rukovodiocima, uključujući i podpredsjednika Republike Srpske Ćamila Durakovića. Konačno, Visoki predstavnik nije otišao u Banja Luku, pravdajući se zaista neuvjerljivim i u najmanju ruku čudnim razlozima i dajući intervju sa potpuno apstraktnim sadržajem, navodeći da su bile postavljene barikade, da je on želio izbjeći sukob svojih tjelohranitelja i Dodikove policije i sl. Strah Visokog predstavnika od Dodikovih prijetnji pokazao je svu neefikasnost i sterilitet politike međunarodne zajednice u BiH, „obrukao“ tu istu zajednicu, a najviše je g. Schmidt obrukao sebe i pokazao da je potpuno beskorisan međunarodni činovnik, dajući Dodiku vjetar

⁴⁵ <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2022/11/13/dodikov-krizarski-rat-protiv-bosnjaka>

⁴⁶ Seizović, Zarije (2020) *U raljama etno-politike – Bosna i Hercegovina četvrt vijeka nakon Dejtona*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, str. 81-82.

u leđa da nastavi sa provokacijama i separatističkim prijetnjama. Čak su i predstavnici opozicije odbili da se sretnu s Schmidtom.⁴⁷

Bojeći se da donese odluku o statusu državne imovine Visoki predstavnik je „balansirao“ također dajući neke čudne izjave, kao iznaći će se rješenje, kao podijelit će se ta imovina između entiteta i države, a u stvari radilo se o strahu da će Dodik proglasiti nezavisnost Republike Srpske, što je rekao da će učiniti ako Visoki predstavnik državnu imovinu dodijeli državnim vlastima na upravljanje.

Održaće se sjednica Narodne skupštine i odmah nakon toga proglasiti nezavisni status Republike Srpske", kazao je Dodik 13. septembra u Banjaluci nakon sastanka sa predstavnicima vlasti Republike Srpske“ kazao je Dodik.⁴⁸

Kako to sve vrijeme trajanja svoje vlasti radi, Dodik se ponovo poigrao međunarodnom zajednicom, njenim predstavnicima i domaćim institucijama, rekavši da Schmidt neće biti uhapšen, ali tek nakon što je izvrgao ruglu i Visokog predstavnika i međunarodnu zajednicu koja njegovoj politici ne može stati u kraj.⁴⁹ Kada bi zaista Republika Srpska krenula putem samostalnosti, sem suštinskih, morala bi riješiti i određen broj tehničkih pitanja. Naime, samo referendumsko pitanje, ma kako bilo formulirano, zvučalo bi besmisleno

Na primjer: “Jeste li za to da vam sudi Sud Bosne i Hercegovine?”). Uzmimo, hipotetički, da su svi stanovnici RS-a koji imaju pravo glasa izašli na referendum i svi glasali “protiv” – izjašnjavajući se, dakle, da ne žele da prema njima državni pravosudni organi vrše svoje nadležnosti. Kakva bi bila pravna posljedica tog izjašnjavanja? Nikakva – ne bi je ni bilo, što bi se onda desilo kada bi, nakon referenduma, Državna agencija

⁴⁷<https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/crnadak-odbili-smo-schmidta-svi-znamo-da-ce-bitu-uhapsen-pri-ulasku-u-rs/512531> (Pristup 15.09.2003.) Kasnije je, da političkoj neozbiljnosti i komičnosti ne bude kraj, Njemačka vlada Dodiku poručila da bi hapšenje VP Schmidta bilo kršenje Dejtona. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vlada-njemacke-porucila-dodiku-naredba-za-hapsenje-schmidta-bila-bi-krsenje-dejtona/230915069> (pristup 16.09.2023.).

⁴⁸ <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-prijetnja-nezavisnost-rs/32590729.html> (Pristup 15.09.2003.)

⁴⁹ https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/317201/dodik_se_potpuno_povukao_schmidt_nece_bitu_uhapsen.html (Pristup 15.09.2003.)

za istrage i zaštitu, po nalogu Tužilaštva Bosne i Hercegovine, uhapsila nekog građanina RS-a zbog sumnje da je izvršio neko krivično djelo iz nadležnosti državnih pravosudnih organa i sprovela ga u pritvorsku jedinicu Suda Bosne i Hercegovine.⁵⁰

Da bi bio legitiman, referendum o nezavisnosti RS-a morao bi biti predviđen u Ustavu Bosne i Hercegovine, što nije slučaj. On bi, eventualno, mogao biti legitiman čak i da ga raspiše ovaj entitet, ukoliko bi Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine prenijela ovlašćenja za raspisivanje ovog referenduma na organe RS-a. No, ovakvih ovašćenja (nadležnosti) Parlamentarna skupština nema; a i da ima, teško bi se postigla potrebna većina za donošenje odluke o prenošenju ovakvih ovlasti – naravno, zbog političke nehomogenosti ovoga tijela. U obje opisane hipotetičke situacije, referendum o nezavisnosti RS-a ne bi bio legitiman – preciznije, predstavljao bi čin protivan Ustavu Bosne i Hercegovine i kao takav nalazio bi se s onu stranu zakona.⁵¹

Pitanje statusa Republike Srpske nakon eventualnog odvajanja od Bosne i Hercegovine i njene dalje političke sudbine, razmatra se, ukratko ovako:

Hipotetički, kada bi se Republika Srpska i odvojila od Bosne i Hercegovina kakav bi bio njen državni status? Jedna mogućnost je da se pripoji Srbiji, a druga je da bi se konstituisala kao samostalna država. U varijanti pripajanja Srbiji otvara se pitanje da li bi Republika Srpska bila federalna jedinica u Srbiji, da li bi imala Ustav i kapacitet državne vlasti koliko sada ima u okviru Bosne i Hercegovine? Da li bi jedna trećina Skupštine Srbije bila iz RS, da li bi jedna trećina Vlade i Ustavnog suda bila iz Republike Srpske? S obzirom na unitarno državno uređenje Srbije, očigledno je da Republika Srpska ne bila federalna jedinica i ne bi imala kapacitet vlasti u okviru Srbije koliko sada ima u okviru Bosne i Hercegovine. U ovoj varijanti trebamo imati u vidu da se ne bi cijela

⁵⁰ Zarije Seizović, „Referendum – oružje nedodirljivih u konstitutivnom bezvlašću“ (kolumna dostupna na: <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2016/8/20/referendum-oruzje-nedodirljivih-u-konstitutivnom-bezvlascu> (Pristup 15.09.2003.))

⁵¹ Ibidem.

teritorija Republike Srpske pripojila Srbiji, jer područja Romanije, Stare i 405 Nedovršena država – Politički sistem Bosne i Hercegovine Istočne Hercegovine možda bi se radije opredijelila za Crnu Goru, jer stanovništvo na ovim područjima uglavnom ima crnogosko porijeklo. U varijanti da Republika Srpska postane samostalna država, došlo bi do njene federalizacije, jer bi pojedine regije nastojale da postanu federalne jedinice i centralistička državna vlast se ne bi mogla održati. U političkoj teoriji legitimne su različite ideje, pa i razmatranje eventualnog odvajanja Republike Srpske od Bosne i Hercegovine, ali je i obaveza subjekta koji zagovara te ideje da javnosti predoči i sve posljedice i ishodišta koje bi nastale u njihovoj realizaciji. Modeliranje različitih varijanti i opcija u vezi statusa Republike Srpske dovodi nas do zaključka da je njen optimalni status da ostane federalna jedinica u okviru Bosne i Hercegovine na osnovi Dejtonskog sporazuma. Izvan Dejtonskog sporazuma Republika Srpska ne bi mogla opstati, jer bi se bitna državna pitanja vratila na početak, a Srbi bi kao i drugi narodi morali iznova da se bore za prava koja sada već imaju. U istoriji srpske nacije na prostoru Bosne i Hercegovine Srbi nisu imali veća prava u vršenju državne vlasti, nego što je to danas. Zahvaljujući Komunističkoj partiji BiH Srbi su još 1943. i 1944. godine dobili konstitutivna prava ravnopravno sa Hrvatima i Muslimanima – Bošnjacima. Zahvaljujući Srpskoj demokratskoj stranci BiH Srbi su stekli Republiku Srpsku, koja je verifikovana u unutrašnjem pravu i međunarodnom sporazumu. Proces eventualnog izdvajanja Republike Srpske iz sastava Bosne i Hercegovine nesumnjivo bi vodio njenom ukidanju.⁵²

Na osnovu iznesenog, nije potrebno posebno isticati da politika Milorada Dodika (i SNSD-a) predstavlja sasvim jasnu sigurnosnu prijetnju u Bosni i Hercegovini.

⁵² Nešković, Radimir (2013), *Nedovršena država -Politički sistem Bosne i Heregovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 405-406.

4.2. *”Ukidanje” Republike Srpske kao narativ Stranke demokratske akcije*

Opetovano postavljano pitanje da li je Republika Srpska sigurna u svoj ustavni položaj. Mnogo je razloga koji su je doveli do ovakve situacije, ne samo dovodenjem u pitanje njenog postojanja od strane pripadnika bošnjačke akademske zajednice drugog bh. entiteta nego i zbog pogrešnih političkih poteza koje godina vuku čelnici Republike Srpske. Nastojanje da se „odvoji“ od Bosne i Hercegovine prema Dejtonskom sporazumu nemoguće je - takve ideje zvaničnika Republike Srpske dovode podizanja tenzija onih među „običnim narodnom“ naročito u Bošnjaka. Isto tako svjesni da je nemoguće postići da se niti „odvoji“ niti „pripoji“, još uvijek se traga za nekim rješenjem koje će biti suprotno njenom ustavnom položaju kao jednog dijela samostalne i suverene države Bosne i Hercegovine.

Od kraja oružanog sukoba, a pogotovo od 2006. godine, zvanična politika u Republici Srpskoj insistira na tome da učini sve što je potrebno da pokaže da BiH ne funkcioniše i da ne može funkcionisati. Ideja je bila da se međunarodnoj zajednici i ključnim zemljama svijeta stavi do znanja da je BiH dugoročno neodrživa, te da jedino njeni entiteti funkcionišu i mogu funkcionisati. Uostalom, Milorad Dodik tu poruku ponavlja u gotovo svakom svom javnom nastupu u posljednjih desetak godina. „BiH je neodrživa, Republika Srpska je stabilna i BiH joj smeta. Ne radimo na tome da se odvojimo ali raspad BiH je neminovnost“- to je ključna politička poruka srpske političke elite koja je emitovana kroz usta Dodika.

Do prije desetak godina (svakako prije dolaska Vučića na vlast) ovo je bila i strateška pozicija politike zvaničnog Beograda koja je nekad bila skrivena nekad otvorena. Danas to nije slučaj, mada ovu strategiju i dalje čuvaju važni dijelovi unutar Srpske pravoslavne crkve, Srpske akademije nauka i umjetnosti i ostalih „nacionalno osviještenih“ elemenata u Beogradu. Uostalom, to je veoma jasno formulisao bivši ministar inostranih poslova Savezne Republike Jugoslavije Vladislav Jovanović u intervjuu „Pečatu“, 16. februara 2012. godine. On je tada naglasio da političko vodstvo Srbije griješi što pokušava da riješi pitanje Kosova nezavisno od pitanja BiH. Njegova ideja je bila da je Kosovo važno čuvati pravnim sredstvima unutar Srbije ne zato što ga je dugoročno moguće sačuvati već zato da se njima u pogodno vrijeme trguje kako bi se prilikom raspada Bosne i Hercegovine Republika Srpska priključila Srbiji.

Ovo je ključno strateško opredjeljenje oficijelne politike u Republici Srpskoj i neoficijelne ali zato ne manje uticajne politike Beograda. Ono ima svoju logiku, , ali je ključni problem ove strategije sljedeći: Bosna i Hercegovina mora opstati i opstaće što je intencija međunarodne zajednice, posebno Sjedinjenih Američkih država.

Osnovni problem srpske politike jeste u tome što hronično ne shvata političke procese u regionu i globalno. Nismo shvatili šta se dešava 1989. godine. Nismo shvatili da je prošlo vrijeme nesvrstanih i da Beograd više nije glavni grad zemalja „trećeg svijeta“. Kao što niti danas ne shvatamo da će najmoćnije sile svijeta učiniti sve da BiH opstane u postojećim granicama jer bi svaki drugačiji scenario vodio u evropski i svjetski rat za koji niko nije spreman. Raspad BiH, prosto, nije na stolu. I najotvorenije rečeno, Amerika je ta koja to nikad neće dozvoliti.

Evo jednog primjera podizanja nacionalnih tenzija koji je proizveo reakciju Republike Srpske a koja je navedena ranije:

Stranka demokratske akcije je, krajem januara mjeseca 2019. godine, najavila inicijativu za osporavanje naziva „Republika Srpska“ pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine (Ustavni sud), a putem svojih predstavnika u institucijama države. U jeku jalovih pokušaja formiranja kakve-takve, no svakako neprirodne koalicije na vrhu države ali i nižim nivoima vlasti, ova je inicijativa naišla na bujicu osuda od strane dužnosnika Republike Srpske. Uz najavu inicijative, svojim bahatim, politički neodmjerenim i svakako kontraproduktivnim izjavama na fonu pomenute inicijative, predsjednik SDA još je dodatno pogoršao nestabilnu političku situaciju i izazvao seriju politički štetnih izjava i najava iz Republike Srpske. O inicijativi SDA su se, na sjednici Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira, izjašnjavali ambasadori država koje, već više od dvije decenije, upravljaju političkim procesima u BiH. Razumijevajući „legitimnu bojazan u pogledu diskriminacije konstitutivnih naroda i građana širom BiH“, Upravni odbor je pomenutu inicijativu ocijenio „kontraproduktivnom i neodgovornom“ imajući u vidu da su nazivi entiteta „ugrađeni u Ustav Bosne i Hercegovine“. Upravni odbor nadalje je osudio „retoriku i poteze kojima se dovodi u pitanje suverenitet i teritorijalni integritet BiH ili pak zahtijeva teritorijalna reorganizacija zemlje, čime se stvaraju tenzije oko temeljnih aspekata Dejtonskog mirovnog sporazuma“. Konačno, Upravni odbor je u svilenkasto intoniranom diplomatskom i potpuno irelevantnom i nedjelotvornom maniru, kao i obično, „pozvao sve strane da se uzdrže od daljih polarizirajućih poteza i retorike, te da se konstruktivno uključe u

formiranje vlasti na svim nivoima kako bi zemlja krenula naprijed“. Jedna u moru, hiljadama reklo bi se, beskorisnih i sadržinski praznih saopštenja međunarodne zajednice koja ništa neće promijeniti - to znaju i bh. političari i inostrani činovnici koji na dugogodišnjoj pat-poziciji unutrašnjo-političke scene, godinama „zarađuju“ novac za vlastiti super-luksuzni život.⁵³

Unitarizacija BiH i ukidanje Republike Srpske nije moguće sve dok je na snazi Dejtonski sporazum i Ustav kao njegov integralni dio, jer je ovim aktom Bosna i Hercegovina uređena kao federalna država. Nijedan ponuđeni međunarodni plan za rješenje krize u Bosni od 1992. do 1995. godine nije sadržavao unitarno uređenje države. Međutim, ukoliko bi se poništio ili radikalno izmijenio Dejtonski sporazum i sva pitanja iznova otvorila, tada je moguća i unitarizacija Bosne i Hercegovine kao jedna od varijanti u kojoj Republike Srpske ne bi ni bilo. Konfederalizam u Bosni je jedna ekstremna i antiustavna pozicija koja ima za posljedicu unitarizam kao drugu ekstremnu i antiustavnu poziciju. U slučaju da jačaju unitaristički procesi istovremeno će jačati i konfederalni procesi na drugoj strani i obrnuto. Unitarizam kao antiustavan i antidejtonski proces uglavnom se zasniva na nekoliko eventulanih uporišta.⁵⁴

Ovako jedan politički analitičar „razlaže“ postojanje ili ukidanje Republike Srpske

Međutim, ako raspad BiH nije na stolu-šta jeste? Plašim se da srpska politika ne shvata da za ključne faktore koji su „zaduženi“ za BiH njeno nefunkcionisanje ne znači da se ide u raspad već u nešto sasvim drugo. Naime, Vašington i Berlin posmatraju stvari na sljedeći način: *ako BiH ne funkcioniše to znači da ne funkcioniše njeno ustavno uređenje. BiH mora funkcionisati, ovako ili onako, te je stoga najjednostavnije promijeniti njenu ustavnu kompoziciju.*

⁵³ Seizović, Zarije (2020), *U raljama etno-politike – Bosna i Hercegovina četvrt vijeka nakon Dejtona*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, str. 80-81.

⁵⁴ Nešković, Radomir (2013), *Nedovršena država -Politički sistem Bosne i Heregovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 406-407.

To praktično znači da svako nefunkcionisanje BiH daje povod onima koji su protiv dejtonskog uređenja i, što ne reći otvoreno-Republike Srpske, da stave na dnevni red raspakivanje Dejtona i dovođenje u pitanje dvoentitetskog uređenja i same Srpske kao ustavne kategorije. Stoga je osnovni zadatak srpske politike u BiH od kraja rata naovamo morao da bude da učini sve što može da pokaže da dejtonska BiH može da funkcioniše, a ne da potpomaže njeno nefunkcionisanje i stalno ponavljanje „BiH ne može da funkcioniše“. Time smo sami sebi uskočili u stomak.

Iako bi to bio neobično težak zadatak mi smo ga morali biti svjesni. Naš nacionalni cilj jeste da dejtonska BiH funkcioniše. To je jedini način da Republika Srpska postoji i ima svoju ustavnu autonomiju. Mi nemamo saveznike u svijetu spremne da nam daju više od toga. Zaista, šta mi imamo:

- Imamo Srbiju koja da sutra proglasimo nezavisnost prva ne bi priznala tu nezavisnost; da počne rat Srbija nam ne bi pomogla već bi otvorila neki novi „briselški dijalog“ čiji rezultat bi bio neki novi „istorijski dogovor“ premijera Srbije i BiH u kojem bi Srpska bila najveći gubitnik;
- Imamo sve zemlje Zapada protiv ideje nezavisne Republike Srpske;
- Imamo Rusiju u čijoj primarnoj zoni interesa i uticaja-nismo;
- Nemamo svoju vojsku i
- što je najvažnije, nemamo više građane spremne da ratuju nekoliko godina kako bi branili Srpsku, prosto zato što su umorni, osiromašeni i što su shvatili da u ratu dobijaju jedino profiteri a da običnom svijetu ostaju decenije siromaštva i nikakve perspektive za njihovu djecu, a što je danas upravo slučaj.

Dakle, kratko i jasno rečeno, imamo prazan pištoljčić kojim se drčno hvalimo i prijetimo okolo kao da posjedujemo nuklearni arsenal.

Sem toga, mi smo okruženi NATO paktom. Nije nevjerovatna situacija da koliko sutra armija Hrvatske stupi na teritoriju BiH, odnosno Republike

Srpske, kako bi zavela red u zemlji. Ta armija Hrvatske je članica EU i NATO pakta koji, pokazao je, nema nikakav problem s tim da interveniše po bijelom svijetu kad ocijeni da je to svrsishodno. Da li bi to bilo u skladu s međunarodnim pravom? Naravno da ne bi. Da li bi time NATO pokazao da je otvoreno protiv kompromisa u BiH? Da, pokazao bi. Ali, to ništa nama suštinski ne znači: poenta je da bismo bili zbrisani sa lica zemlje, baš kao što se to desilo Gadafiju nedavno ili kao što se to desilo krajiškim Srbima prije nešto manje od dvadeset godina. Dakle, to je realna mogućnost i to može da nam se desi i već se dešavalo.

Prema tome, sasvim je zamisliv scenario da protesti unutar Federacije BiH potpuno eskaliraju. BiH nema vojsku sposobnu da sačuva red, kao što nema niti efikasnu izvršnu, zakonodavnu i pravosudnu vlast. Svjedoci smo kako se lako ulazi u anarhiju. U takvoj situaciji tražiće se intervencija sa strane. Ako do nje dođe to znači da je već odlučeno i kakav će biti novi poredak odnosa unutar cijele BiH, ne samo Federacije. Neka niko ne bude naivan pa da misli da Republika Srpska neće biti grubo pogođena tim novim poretkom.

Kad se to desi-sve je kasno. Tad više nema smisla voditi sudske postupke protiv agresora. Ne pomažu tad ni epske pjesme niti busanja u patriotska prsa. Poenta je da mi sad moramo voditi mnogo pametniju politiku. Poenta je da sačuvamo ljude i svoju autonomiju. Potpuno novi pristup moramo izgraditi ukoliko zbilja želimo da sačuvamo Republiku Srpsku. Moramo je graditi na novim osnovama, ispuniti je civilizacijskim sadržajem, stvarnom vladavinom prava, otvaranjem prema svijetu, poštovanjem prava svih njenih građana bez obzira na nacionalnu, vjersku, političku ili bilo kakvu četvrtu ili petu pripadnost.

I konačno, zaključuje:

Pogledajmo se u oči: svojom dosadašnjom politikom dotakli smo zid. Pritješnjeni smo i nemamo kud dalje. Nemamo ekonomiju, nemamo vojsku, nemamo saveznike. Prinudeni smo da zavisimo od drugih a to je veoma loša pozicija.

Ili ćemo nešto mjenjati ili će promjeniti nas. Trećeg nema.⁵⁵

U više navrata Dodik i drugi visoki dužnosnici RS-a isticali su kako je smisao postojanja te tvorevine raspad BIH i pripajanje Srbiji. Trenutno, geopolitičku situaciju u ovom dijelu svijeta diktiraju NATO i EU te nije moguće niti odcjepljenje Republike Srpske a još manje njeno pripajanje Srbiji. Međutim, ako dođe do promjene u geopolitičkoj slici svijeta i eventualne reforme ili raspada NATO-a i EU ili nečeg trećeg, jasno je da bi RS krenula u secesionizam. Svatko tko zna nešto o politici svjestan je kako ne postoji mogućnost mirnog raspada BIH i da u najboljem slučaju slijedi cijeli niz incidenata, a veća realnost je izbijanje novog bosanskog rata.⁵⁶

4.3. Formiranje trećeg entiteta – latentna a često i manifestna mantra Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine

Sa druge strane Dragan Čović, predsjednik HDZ-a Bosne i Hercegovine, izjavio je, prije 5-6 godina i ponovio u više navrata tokom 2022. godine da je *Mostar stolni grad Hrvata* bez obzira na to koliko su drugi protiv.

Obrazloženje je da se u Mostaru nalaze sve nacionalne institucije. Inače, poručio je ovo tokom hrvatskog iseljeničkog kongresa, čiji je cilj podsjetiti na značaj Hrvata Bosne i Hercegovine u historiji njihove matične domovine Hrvatske, a iskoristio je priliku i da nabroji ciljeve za predstojeće izbore.⁵⁷

Čović se svojski zalaže za treći entitet što je po Ustavu nezakonito kao što povreda Ustava „izdavjanje“ Republike Srpske od BiH. Takođe, Srbija ne bi smjela da pripoji Republiku Srpsku jer je skoro sva međunarodna zajednica protiv toga. BiH može da bude

⁵⁵ Uroš Simeunović, *Da li je Republika Srpska pred ukidanjem?* <https://www.frontal.ba/blogovi/blog/60125/dali-je-republika-srpska-pred-ukidanjem> (pristup 10.08.2023).

⁵⁶ <https://politicki.ba/politika/8-argumenata-za-ukidanje-republike-srpske/31264> (pristup 12.08.2023)

⁵⁷ <https://federalna.ba/covic-mostar-je-stolni-grad-hrvata-bez-obzira-na-to-koliko-su-drugi-protiv-tixeq> (Pristup 15.09.2003.)

samo onako kako je Ustavom uređeno i o svemu drugom mogu odlučiti konstitutivni narodi saglasnom izjavom volje, ali to se neće nikad desiti.

Dragan Čović izjavio je da će se ova stranka zalagati za treći entitet i Mostar kao hrvatski "stolni grad" sve dok to ne bude ostvareno. "Sve što radimo, radimo za dobro Hrvata, ali i sva tri naroda u BiH. Praktično smo pokazali da ovakva BiH i Federacija BiH neće preživjeti", rekao je Čović novinarima prilikom obilježavanja 18 godina od utemeljenja Hrvatske zajednice Herceg-Bosne. On je dodao da su na "krivom putu" svi oni koji pokušavaju izigrati izbornu volju hrvatskog naroda i ruše osnove funkcionisanja BiH

Mi smo ponudili osnovu funkcionisanja BiH kroz četiri federalne jedinice koje daju šansu da svaki narod i svaki građanin pronađe mjeru kolektiviteta u odnosu na građansko i da damo šansu BiH", rekao je Čović. Predsjednik HDZ-a 1990 Božo Ljubić na obilježavanju rekao je da je Hrvatska Republika Herceg-Bosna kamen temeljac odbrane hrvatskog identiteta i prava na BiH u posljednjem ratu i da je ugrađena u temelje BiH, u dva mirovna sporazuma, od vašingtonskog do dejtonskog. Čović i Ljubić, uz brojne predstavnike dva HDZ-a, položili su vijence i upalili svijeće na Spomeniku hrvatskim borcima na mostarskom rondou, nakon čega je program nastavljen u hrvatskom domu Herceg Stjepana Kosače.⁵⁸

Rukovodstvo Republike Srpske unazad godinama podržava politiku Dragana Čovića i HDZ BiH u formiranju trećeg entiteta. U skoro svakoj izjavi, kada je u pitanju formiranje trećeg entiteta, Dodik podržava formiranje ovog entiteta, iako je on nemoguć i odbijen je do sada svaki put i od strane EU i od strane političara u Federaciji BiH koja se ne slaže sa ovom idejom.

Ambasada Sjedinjenih Američkih Država odbacila je ranije bilo kakvu mogućnost "daljne geografske podjele BiH, uključujući i mogućnost formiranja trećeg entiteta", a bilo kakva reorganizacija na etničkom principu ne dolazi u obzir.

Na izjavu predsjednika Republike Srpske, koji je rekao "da bi treći entitet stabilizirao BiH", reagovala je poznatim stavovima i Ambasada SAD-a u BiH.

⁵⁸ <https://kliker.info/covic-zalagacemo-se-za-treci-entitet-i-mostar-kao-hrvatski-stolni-grad/> (Pristup 15.09.2003.)

Oni su istakli da se snažno protive reorganizaciji zasnovanoj na etničkim principima. Tada su dodali da je stav SAD o ovom pitanju poznat i da ostaje nepromijenjen. Oni ističu da su posvećeni principima Dejtonskog mirovnog sporazuma i BiH kao demokratskoj, multietničkoj, suverenoj i nezavisnoj državi, sa neupitnim teritorijalnim integritetom.

A sve je počelo presudom Ustavnog suda BiH iz 2014. godine kada je Božo Ljubić podnio žalbu na nedovoljnu zastupljenost Hrvata u zastupničkim domovima parlamenata.

Kako je tada naveo, u kantonima gdje je hrvatska manjina, zbog malog broja stanovništva nije bilo moguće popuniti sva mjesta koja su pripadala u Domovima naroda, pa tako ni mjesta na višim nivoima vlasti. Sud je pozvao zakonodavce, prije svega parlament Federacije da nađu rješenje za problem.

Hrvati su zahtijevali da im se barem na višem nivou Federacije uračunaju ona mjesta, koja zbog nedostatka predstavnika nisu mogli popuniti, kao npr. u Goraždu.

Dragan Čović, predsjednik HDZ BiH je iskoristio presudu Ustavnog suda za otvaranje još jednog „bojnog polja“. Za vodstvo HDZ-a su izbori za hrvatskog člana Predsjedništva 2006. i 2010. godine bili pravi šok: Socijaldemokrata nenacionalističkog opredjeljenja, Željko Komšić,⁵⁹ građanin Sarajeva, izabran je da predstavlja ne samo hrvatske, već interese svih građana. Na temelju Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, legalno je osvojio veliki broj bošnjačkih glasova. Od tada, Čović i HDZ pokušavaju da promijene izborni zakon, kako bi doveli „prave“ Hrvate na vlast. Čovićev cilj je da kandidati za hrvatskog člana Predsjedništva budu izabrani prije svega u područjima sa hrvatskom većinom. Izborne jedinice A, B i C bi se trebale podijeliti prema etničkim kriterijima. Izborna jedinica A se definira na osnovu činjenice da ima preko 66% hrvatskog stanovništva, izborna jedinica B čini više od 66% Bošnjaka, a izborne jedinice C su miješanog stanovništva.

Prema njegovom modelu, kandidati bi trebali ostvariti većinu u izornoj jedinici A, da bi bili izabrani. Pod ovakvim uslovima, samo kandidati HDZ-a mogu biti izabrani. Eksperti

⁵⁹ Željko Komšić je osoba kojoj je SDP na izborima 2006. dala mogućnost da pokaže da i Bosanac može biti član Predsjedništva BiH. Komšić je imao priliku da pokaže da je član Predsjedništva koji se bori za prava svih građana BiH, od Gacka, Livna, Prijedora, Orašja... Međutim, Komšić je tu priliku prokockao i odabrao da se priklanja većini, a na kraju je završio kao, blago rečeno, simpatizer politike SDA koja je, prema broju glasova koje je dobio, očigledno uticala na stavove bošnjačkog biračkog tijela. Kontraefekat je bio taj da je izbore „izgubio“ Bakir Izetbegović, a notorno je da oba kandidata nisu mogla dobiti dovoljan broj glasova.

misle da je ovaj model jedva kompatibilan sa temeljnom evropskom idejom – to bi dovelo do cementiranja moći HDZ-a. Uostalom, takvo redefiniranje izbornih jedinica oslikava ideju teritorijalne podjele Federacije i moglo bi možda predstavljati prethodno nedefinirane granice trećeg entiteta.

Doduše, predsjednik HDZ-1990, Ilija Cvitanović, šaljivo je primjetio da bi treći entitet vjerovatno uključivao samo Široki Brijeg, Grude i Ljubuški, dok Čovićeve retorika podsjeća na filozofiju Miroslava Tuđmana. Prema izbornom zakonu, Hrvati bi bili u nepovoljnom položaju i bio bi im *de facto*, uskraćen status konstitutivnog naroda. Zaključak bi bio: sloboda Hrvata bi se mogla osigurati tek sa dobivanjem kontrole nad onim teritorijem za koji misle da im pripada. Međutim, to vodi ka novom i opasnom „nesporazumu“ sa Bošnjacima, naročito u mješovitim kantonima.

Provociranje novog etničkog čišćenja ionako neće biti moguće s obzirom na konstelaciju snaga međunarodne zajednice i prisustvo međunarodnih institucija. Ono što se pokušava od strane HDZ-a je da se model Mostara primijeni i u Federaciji, nije u potpunosti neosnovan. Međutim, totalna politička blokada teško da bi odgovarala građanima BiH – već sada stopa nezaposlenosti iznosi 50 posto, socijalna situacija u Bosni tjera stotine hiljada ljudi iz zemlje, a nacionalizam relevantnih političkih aktera, koji vlastite i interese vladajućih stranaka stavljaju iznad opće dobrobiti, nikako da prestane.⁶⁰

Osim političara u FBiH koji zastupaju hrvatske nacionalne interese, reagovala je i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti koja je podnela izveštaj predsedniku Hrvatske šta je sve potrebno da se uradi kako bi se zaštitio nacionalni vitalni interes Hrvata koji žive u regionu. U jednoj od izvještaja, oni traže i formiranje trećeg entiteta.

Hrvatski akademici u izvještaju koji je poslat, rekli su da je u BiH potrebno razriješiti najveći izazov u BiH s kojim su Hrvati trenutno suočeni kroz dvije nepomirljive politike, kako navode, “srpsku secesionističku” i “bošnjačku unitarističku”. Iako su Hrvati, kako kažu, malobrojniji u višenacionalnoj zajednici, ne znači da imaju i manje prava.

U izvještaju još piše da su referendumom iz 1992. opredijelili su se za BiH ravnopravnih konstitutivnih naroda. BiH, kako još piše, treba pod svaku cijenu odustati od nasilnog utjerivanja Hrvata u zajednicu koja gazi njihova elementarna ljudska i kolektivna prava.

⁶⁰ <https://ba.boell.org/bhs/2017/12/21/treci-entitet-fikcija> (pristup 10.08.2023).

Prema stavovima nekih pripadnika hrvatske akademske zajednice, Hrvatima je potrebno osigurati suvremene mehanizme zaštite vitalnih interesa, a pod svaku cijenu izbor hrvatskog člana Predsjedništva BiH i izbor članova u Predstavnički dom i Dom naroda, kako Parlamentarne skupštine BiH, tako i Parlamenta Federacije BiH. Bez toga, kako kažu, kao podanike ih se prisiljava da napuštaju vjekovna obitavališta na povijesnom hrvatskom etničkom prostoru. Njima je potrebno priznati pravu, osloboditeljsku ulogu Hrvatskoj i Hrvatima u uspostavi i obrani države od, kako tvrde, “srpske agresije” te prestati lažno optuživati Hrvate pred sudovima; osigurati ravnopravnost hrvatskog naroda, tj. treći entitet i sva prava koja iz toga proizlaze; odmah osigurati ravnopravnost hrvatskog jezika i slobodu djelovanja hrvatskih medija i kulturnih institucija.

Primjer podizanja etničkih tenzija koji je prozakovao HDZ:

Početkom 2019. godine održava se i VIII zasjedanje Hrvatskog narodnog sabora Bosne i Hercegovine (HNS), na kojem se usvaja deklaracija u sedam tačaka. U prvoj, deklaracija potvrđuje domoljublje spram BiH naglašavajući pogubnost politika koje negiraju ustavna i dejtonska načela jednakopravnosti konstitutivnih naroda. Sa iznimnom „lucidnošću“ Sabor zaključuje da je neostvorena država BiH u dubokoj ustavnoj, institucionalnoj i političkoj krizi, što je ravno mudrosti zaključka da su SAD velika vojna sila. Nadalje, Sabor lamentira nad negiranjem legitimnog političkog predstavljanja Hrvatima u BiH. Izmišljajući novu bezznačenjsku frazu „Europeizacija Dejtona – Briselska nadgradnja“, kritikuje jednako separatizam i unitarizam u BiH ponovno papagajski ponavljajući politički potrošenu frazu o jednakopravnosti konstitutivnih naroda. Deklaracija se, sem hvalospjeva euroatlanskim integracijama – koje, za razliku od stavova koji dolaze iz Republike Srpske, posmatra kao jedan ne dva procesa - bavi zaštitom digniteta Domovinskog rata koji je vodilo Hrvatsko vijeće obrane tokom oružanog sukoba u BiH. U tom dijelu, Deklaracija je odbacila „kvalifikacije Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju o udruženom zločinačkom pothvatu koje se neutemeljeno i nepravedno pripisuju Republici Hrvatskoj, Hrvatskoj Republici Herceg Bosni i Hrvatskom vijeću

obrane“. Odbacivanje činjenica koje je utvrdio Haški tribunal, po važnosti i djelotvornosti bilo bi identično odbacivanju tvrdnje da planeta Zemlja rotira oko svoje ose. Usput, ovakvo političko poskliznuće počinise onomad i predsjednica Republike Hrvatske kao i premijer, izjavljujući da ne priznaju presudu Haškog tribunala u predmetu *Prlić* i dr. Bitno je napomenuti da je kategorija *udruženog zločinačkog pothvata* institut krivičnog prava koji se odnosi isključivo na lica, ne na kolektivitete, pogotovo ne države, što ovakve izjave o negiranju krivice država, paradržavnih tvorevina i njihovih vojnih formacija čini besmislenim i irelevantnim. Deklaracija pri kraju slavi političku stabilnost i vladavinu prava koji su, tvrdi Deklaracija, temelj privrednog razvoja i demografske obnove te se zalaže za jačanje kantonalne Akademije nauka i umjetnosti (sic!). Konačno, HNS daje glavne smjernice budućeg političkog djelovanja Hrvata, navodeći da, članovi HNS kao legitimni predstavnici hrvatske političke volje u Bosni i Hercegovini, ovom deklaracijom šalju snažnu poruku svim društvenim i političkim partnerima s kojima dijele odgovornost za stabilnost i prosperitet zajedničke domovine Bosne i Hercegovine. Ono što Deklaracija zove partnerima, bivši su ratni neprijatelji a docnije koalicioni vršioци vlasti usmjerene bogaćenju (ionako bogatih) pojedinaca i slabljenju države.⁶¹

Izjava predsjednika HDZ BiH Draga Čovića *“Mostar je stolni grad Hrvata, Sarajevo Bošnjaka, a Banja Luka Srba! Bez dogovora idemo u kaos!”* samo je doprinosila i doprinosi etničkim tenzijama, koje su konstanta već skoro tri decenije.

Na pitanje novinara magazina „Dani“ - „Trećeg oktobra 2010. obećali ste da će Mostar biti stolni grad hrvatske federalne jedinice. Je li neozbiljno obećavati nešto što ne možete ispuniti?“, Čović je odgovorio iznova aktuelizirajući narativ o „četiri federalne jedinice i Mostaru kao „stolnom gradu“:

⁶¹ Seizović, Zarije (2020), *U raljama etno-politike – Bosna i Hercegovina četvrt vijeka nakon Dejtona*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, str. 82-84.

Ja prije svega vjerujem duboko da organiziranje BiH kroz četiri federalne jedinice od kojih će jedna biti sa većinskom hrvatskom strukturom, multietničkom svakako, sa Mostarom kao jednim administrativnim sjedištem, je apsolutno realno, da nije nikakvo poigravanje sa osjećajima ni bošnjačkog ni srpskog ni hrvatskog naroda u Hercegovini i Mostaru. Koliko će nam trebati vremena da svi razumijemo tu realnost na sličan način da to zaživi kao koncept, vidjet ćemo, ali ja činim sve i to radim prije svega sa aspekta zaštite ljudskog, građanskog u BiH, nacionalnog u BiH. Ono što radim, radim za dobro čovjeka i kada dajem te izjave i ako sam kazao nekad da je Mostar administrativno sjedište hrvatske federalne jedinice, da je Mostar stolni grad Hrvata, on jeste danas stolni grad Hrvata. Tako ga mi doživljavamo, bez obzira kako ćemo ga mi stvarno naći negdje definiranim sa njegovom administrativnom pozicijom. Ali to ne znači da on ne može biti predstavnik ili administrativno sjedište i stolni grad bilo kojeg drugog naroda. Nažalost, Hrvati nemaju druge sredine gdje su na ovaj način koncentrirani kao što je to Mostar, pa je onda logično da kroz Mostar vide to kao svoje administrativno sjedište, svoj stolni grad i on je danas to koliko god se neko trudio da to zaniječe. To nije okrenuto protiv bilo koga, ja ću to još jednom kazati, nego upravo za dobro svih.⁶²

Na dalje pitanje novinara magazina „Dani“ „je li onda Sarajevo stolni grad Bošnjaka?“, Čović je odgovorio da je to „evidentno, koliko se god mi trudili to prikazivati na drugi način“, te dodao da je Banja Luka stolni grad Srba.

Upitan „hoće li biti kanala na hrvatskom jeziku?“, Čović je odgovorio:

Ja sam siguran da će biti. Nadam se da ćemo u narednih mjesec-dva u Vijeću ministara donijeti te odluke. Nadam se da ovaj put nećemo imati situaciju kao u Domu naroda prije nekoliko godina kada se bošnjački klub pozvao na vitalni nacionalni interes zato što su Hrvati

⁶² [https://www.hercegovina.info/vijesti/bih/dragan-covic-mostar-je-stolni-grad-hrvata-sarajevo-bosnjaka-a-banja-luka-srba-bez-dogovora-idemo-u-kaos-top-news/44263/\(Pristup 15.09.2003.\)](https://www.hercegovina.info/vijesti/bih/dragan-covic-mostar-je-stolni-grad-hrvata-sarajevo-bosnjaka-a-banja-luka-srba-bez-dogovora-idemo-u-kaos-top-news/44263/(Pristup 15.09.2003.))

trebali dobiti kanal na hrvatskom jeziku. Mislim da je danas klima sazrela da nikom ne smeta kanal na hrvatskom jeziku.⁶³

O realizaciji projekta „Treći entitet“, dr. Radomir Nešković piše na slijedeći način:

Stvaranje trećeg hrvatskog entiteta imalo bi za posljedicu regionalizaciju države u kojoj bi postojeće nadležnosti Republike Srpske bile radikalno umanjene. U procesu političkih međunacionalnih nagodbi oko eventualnog trećeg hrvatskog entiteta cijena bi bila u ojačanoj 406 Radomir Nešković nadležnosti institucija na nivou Bosne i Hercegovine. Republika Srpska ne bi bila ukinuta, ali bi njene nadležnosti bile umanjene, a nadležnosti institucija na nivou BiH bi ojačale. Neizvršavanje ustavnih i međunarodnih obaveza od strane entiteta u dosadašnjoj političkoj praksi već se pokazalo kao osnova unitarizacije. Da su entiteti blagovremeno izvršili svoje obaveze u vezi člana II Ustava BiH koji reguliše vladavinu prava i primjenu Evropske konvencije o ljudskim pravima, proces uspostavljanja Suda BiH i Krivičnog zakona BiH bio bi drugačiji. Institucije na nivou BiH imaju ustavno pravo da donose zakone i uspostavljaju institucije u onim oblastima u kojima entiteti ne djeluju i gdje nastaje pravna praznina. Nedovoljna horizontalna saradnja entiteta stvara prostor za jačanje unitarnih elemenata države, gdje savezne institucije popunjavaju praznine u pravnom sistemu.⁶⁴

Kao mantra ponavljani narativi o trećem entitetu, hrvatskom TV kanalu, reorganizaciji Federacije BiH u administrativno-teritorijalno-političkom smislu, te neprincipijelno koaliranje sa SNSD-om često na štetu države i trećeg naroda, predstavljalo je i predstavlja stalnu sigurnosnu prijetnju u BiH, jer doprinosi podizanju i održavanju etno-političkih tenzija.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Nešković, Radomir (2013), *Nedovršena država -Politički sistem Bosne i Heregovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 406-407.

V ZAKLJUČAK

U multi-etničkom društvu, kakvo je bosanskohercegovačno, na prvim demokratskim izborima održanim 1990. godine, natjecale su se za vlasti i registrovane su političke stranke sa mono-etničkim (ili kako se u nas često govori jednonacionalnim) sastavom, i od tada, već trideset i tri godine, ove osnovne jedinice političkog društva i sistema, djeluju sa pozicija etno-nacionalizma i ekskluzivizma, uz jako naglašenu klerikalnu notu. One u isto vrijeme pokušavajući sačuvati ideološko-politički sukus vlastite projekcije novonastale države ali i proskribovati i javno žigosati te eliminisati antagonističke komponente političkog sistema – one koje afirmišu njima etnički suprotstavljene političke stranke. Na taj način, ove političke stranke - koje su u stvari politički pokreti - djeluju na dva kolosjeka: kao snage izgradnje i snage razaranja države, svaka na svoj način preferirajući jedan od naizgled nespojivih aspekata vršenja političke vlasti koji biva smatran poželjnim i jedino ispravnim. U tom uvijek „vrućem“ ozračju upolitičkih borbi, etnički ekskluzivitet se pojavljuje kao standardna, tipska komponenta pogleda na svijet, društvo i državu, a svaka stranka kao činjenicu uzima ne realitet nego ono što ona smatra da je činjenica i istina.

Glavne političke snage i poluge vršenja vlasti u BiH predstavljaju mono-etničke stranke. Nije potrebno posebno naglašavati da, ovakvom političkom organizacijom te aktuelnom arhitektonikom političkog sistema u BiH, decenijama neriješeno nacionalno u BiH (i na Balkanu) biva još bremenitije potencijalnim političkim ali i oružanim konfliktima. Ovo zbog toga što različit ideološko-politički diskurs i narativ etno-nacionalnih stranaka diktira i pogled na sudbinu države, pa na snazi imamo tri dijametralno različita i suprotstavljena koncepta, koji su, prema profesoru Seizoviću: „deklarativni patriotski diskurs multietničke građanske BiH (SDA), zatim jasan, od 1990. nepromijenjen separatistički diskurs (SDS i SNSD) i konačno magloviti deklarativni patriotski narativ koji nema manifestnu notu separtizma ali mu je imanentna latentna želja za ostvarenjem teritorijalnog ekskluziviteta (HDZ)“.

Ako se ovim potpuno nepomirljivim pogledima na političku budućnost zemlje, dodaju još samo dvije ključne stvari a to je da stranačko rukovodstvo i članstvo pripada jednoj konfesiji (tri stranke, tri konfesije) i da ni članstvo ni rukovodstvo ne krije bliskost sa „matičnim“ klerom, te da su ove stranke predvodile etničke grupe (narode) u međunarodnom oružanom sukobu koji se vodio na teritoriji Bosne i Hercegovine, onda nije teško zaključiti da model etno-političkog organizovanja, u tro-klerikalnom miljeu, kao svojevrsna anomalija može biti način i sredstvo rješavanja nagomilanih političkih i drugih problema u BiH. Naime,

ovaj model, kao takav, svoju egzistenciju temelji na etničkoj isključivosti i bezrezervnoj uvjerenosti da je njihova ideologija i organizacija države i vlasti u njoj, jedina ispravna i da su sve druge pogrešne. Ako se pod ideologijom koja je jedan od konstitutivnih elemenata svake političke stranke „podrazumijeva svaki više ili manje cjelovit sistem ideja, različit od drugih“ (Lukić), u situaciji kada je ta ideologija shvaćena kao sistem predstava i vrijednosti različit od drugih gotovo isključivo zato jer se radi o idejama jedne etno-klerikalne skupine, onda vlast te skupine nužno izaziva društveni konflikt te skupine na vlasti i drugih (etno)skupina, koji konflikt može biti rješavan čak i u oružanom sukobu, jer su idološke vrednote takvih političkih stranaka *nepomirljive*. Radi se, ustvari, o sučeljavanju etno-klerikalnih ideologija, ne političkih programa,

Zbog svega navedenog, da se poslužimo riječima mentora ovog rada, „može se sa sigurnošću u(s)tvrditi da etno-političko organizovanje u Bosni i Hercegovini nije niti može biti način organizovanja i vršenja vlasti u državi i da kao takvo, naprosto bremenito svakom vrstom konflikta, predstavlja permanentan izvor političkih tenzija i sveopšte nesigurnosti te kontaminira i razgrađuje vjekovno multietničko tkivo države, stalno produbljujući etničke tenzije i svojim postojanjem i djelovanjem naprosto izaziva sukob. Kako ovo znamo? Tako što se osvrnemo trideset godina unazad i vidimo krivulju izgradnje države i zajedništva koja ima uspone i padove, ali, posmatrana u cjelini, permanentno ide prema dole“.

Svojim djelovanjem, a prije svega narativima koje afirmišu politički lideri pa i akademski radnici (etno-intelektualci), ove političke stranke, prema rezultatima analize ovog skromnog pokušaja da se ukaže na to, predstavljaju stalnu sigurnosnu prijetnju opstanku bh. društva i države. Naravno da, a na to je ukazano u radu, postoje stranke koje više rade na demontiranju države (SNSD i HDZ), ali ni politika trećeg partnera u vlasti (SDA), unitarnom komponentom svoje politike (često prikriivenom krinkom patriotizma), gotovo jednako rastače premise bh. multietničkog tkiva te zajedničkog života i funkcionalne države. Dva separatizma se hrane unitarimom a on ovim separatizmima i tako ovaj ciklični proces međuticaja ova dva pogleda na budućnost BiH stalno reprodukuje nove rizike za opstojnost BiH.

Ovaj zaključak podrazumijeva dokazanim i glavnu i pomoćne hipoteze tvrdeći na kraju da etno-političko organizovanje u BiH predstavlja stalni sigurnosni rizik i sigurnosnu prijetnju.

LITERATURA

I Knjige i članci

1. Abazović, Dino (2006) *Za naciju i Boga“ – sociološko određenje religijskog nacionalizma*, Magistrat Sarajevo, Editio civitas, Sarajevo,
2. Goati, Vladimir (1984), *Savremene političke partije*, OOUR Izdavačako-politička delatnost, Beograd i IRO „Partizanska knjiga“ Ljubljana,
3. Goati, Vladimir (1978), *Politička sociologija*, Beograd,
4. Ibrahimagić O., Seizović. Z., Arnautović, S. (2010), *Politički sistem Bosne i Hercegovine 4 (Tom I i II)*, Promocult, Sarajevo,
5. *Izborni zakon Bosne i Hercegovine*
6. Kapidžić, Damir, *Segmentirani stranački sustav Bosne i Hercegovine*, Fakultet političkih nauka Sarajevo, Sarajevo, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/309354>
7. Kukić, Slavo (2015), *Metodologija znanstvenog istraživanja*, Sarajevo publishing,
8. Lippmann, Walter (1995), *Javno mnijenje*, Naprijed, Zagreb
9. Lukić, Radomir (1966), *Političke stranke*, Naučna knjiga Beograd,
10. *Metodologija znanstvenog istraživanja*, Sarajevo publishing
11. Michels, Robert (1990) *Sociologija partija u Suvremenoj demokraciji*, Informator, Zagreb,
12. Muhić, Fuad (1983), *Teorija države i Teorija prava*, Svjetlost, Sarajevo,
13. Nešković, Radomir (2013), *Nedovršena država - Politički sistem Bosne i Heregovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo,
14. Nuhanović, Asad (2005), *Fenomen javnosti*, Promocult Sarajevo.
15. Seizović, Zarije (2014), *Konstitutivni narodi i ustavne promjene*, Dobra knjiga, Sarajevo.
16. Seizović, Zarije (2014), *Paradigma Bosna - juče, danas, sutra*. Dobra knjiga, Sarajevo.
17. Seizović, Zarije (2016), *Međunarodno humanitarno pravo*, Dobra knjiga, Sarajevo.
18. Seizović, Zarije (2017). *Političke stranputice postdaytonske Bosne i Hercegovine*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo,
19. Seizović, Zarije (2020), *U raljama etno-politike*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
20. Seizović, Zarije (2021), *Studije holokausta i genocida*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
21. Supek, Rudi (1981), *Udžbenici sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb,
22. Šalaj, B. Grebenar B, Puhalo, S. (2019) *Ideologije, stranke i stavovi građana – studija o Bosni i Hercegovini*, Friedrich Ebert Shtiftung, Sarajevo, dostupno na: <https://library.fes.de/pdffiles/bueros/sarajevo/15503.pdf>
23. Šušnjić, Đuro (1991), *Ribari ljudskih duša*, NIRO „Mladost“ Beograd,

24. Ustav Bosne i Hercegovine,

II Web-izvori

1. <https://6yka.com/novosti/profdr-zarije-seizovic-zivjecemo-jos-dugo-tri-istine-u-bih>.
2. <https://6yka.com/kolumne/zarije-seizovic-dejtonska-bosna-i-hercegovina-zemlja-u-kojoj-nikada-nece-biti-dobro>
3. <https://jezikoslovac.com/word/pps4>
4. <https://www.krug99.ba/etno-politike-u-bih-su-nasa-stvarnost/>
5. <https://www.ekspres.net/politika/referendum-u-rs-i-sta-cemo-sad-milorade>
6. <https://www.ekspres.net/politika/referendum-u-rs-i-sta-cemo-sad-milorade>
7. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-vise-od-30-puta-najavlji-va-o-referendume/150426044>
8. <https://www.frontal.ba/blogovi/blog/60125/da-li-je-republika-srpska-pred-ukidanjem>
9. <https://ba.boell.org/bhs/2017/12/21/treci-entitet-fikcija>
10. <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2016/8/20/referendum-oruzje-nedodirljivih-u-konstitutivnom-bezvlascu>
11. <https://politicki.ba/politika/8-argumenata-za-ukidanje-republike-srpske/31264>
12. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/crnadak-odbili-smo-schmidta-svi-znamo-da-ce-biti-uhapsen-pri-ulasku-u-rs/512531>
13. <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-prijetnja-nezavisnost-rs/32590729.html>
<https://www.slobodnaevropa.org/a/bosna-ba/vijest/317201/dodik-se-potpuno-povukao-schmidt-nece-biti-uhapsen.html>
14. <https://www.hercegovina.info/vijesti/bih/dragan-covic-mostar-je-stolni-grad-hrvata-sarajevo-bosnjaka-a-banja-luka-srba-bez-dogovora-idemo-u-kaos-top-news/44263/>
15. <https://www.dw.com/hr/za-dodika-neprihvatljivo-da-u-republici-srpskoj-sude-suci-muslimani/a-3866497>